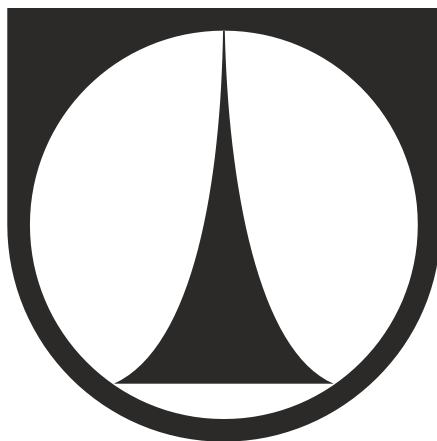

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Ekonomická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2013

Bc. Martin Bárta

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Ekonomická fakulta

Studijní program: **N 6208 – Ekonomika a management**
Studijní obor: **Podniková ekonomika**

Dopady světové hospodářské krize na Africkou unii (ve srovnání s Evropskou unií)

Impact of World Economic Crisis on the African Union (in Comparison of the European Union)

DP-PE-KEK-2013-04

Bc. Martin Bárta

Vedoucí práce: Ing. Kocourek Aleš, Ph.D., katedra ekonomie
Konzultant: prof. Ing. Fárek Jiří, CSc., katedra ekonomie

Počet stran: 69

Počet příloh: 3

Datum odevzdání: 10. května 2013

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne 10. května 2013

vlastnoruční podpis

Anotace

Tématem diplomové práce je dopad světové hospodářské krize na Africkou a Evropskou unii. Důsledky hospodářské krize, jejíž počátky se datují k roku 2007, jsou problémem, s kterým se potýkají ekonomiky zemí a organizací v celosvětovém měřítku. Diplomant v rámci diplomové práce popisuje příčiny a následky krize, které předkládá na základě vlastních výpočtů a znalostí dané problematiky. Charakteristické projevy členských ekonomik AU a EU, doložené vývojem ekonomických ukazatelů, představují hlavní předmět práce. Naměřené údaje prezentují rozsah krize a poskytují podklady pro ověření výzkumných předpokladů. Klíčový význam je přikládán podmínkám podnikatelského prostředí a meziročnímu srovnání parametrů EDBI. Cílem práce je na základě ekonomických indikátorů prokázat rozdílné dopady krize a představit současné výzvy pro hospodářský rozvoj u obou zmíněných integračních celků. Výsledky práce prezentují aktuální stav ekonomik a předurčují jejich další vývoj do budoucna.

Klíčová slova

Dopady krize, finanční instituce, hypoteční úvěr, inflace, integrace, míra nezaměstnanosti, tempo růstu GDP, realitní bublina, recese ekonomiky, základní úrokové sazby.

Annotation

The topic of this diploma thesis is the impact of the world economic crisis on the African and European Union. The economic crisis began in 2007 and the consequences of the crisis became a problem for the economies of countries and organisations worldwide. The diplomat described the causes and results of the crisis, which are presented based on his own calculations and knowledge of the issue. The characteristic expression of the economies of both the AU and the EU supported the development of economic indicators, which are the main subject of the thesis. The measures data shows the scale of the crisis and provides information to verify the research assumptions. Major importance is attached to the conditions of doing business and annual comparison of parameters of EDBI. The goal of the thesis is to demonstrate different effects of the crisis based on economic indicators and to present the current challenges of the economic development of both these integration units. The results show the actual state of the economy and predetermine their further development in the future.

Key Words

Basic interest rate, the growth rate of the GDP, financial institutions, impact of the crisis, inflation, integration, mortgage credit, real estate bubble, recession, unemployment rate.

Obsah

Seznam zkratek.....	9
Seznam tabulek.....	10
Seznam obrázků.....	11
Úvod	12
1. Základní charakteristika Africké unie (srovnání s EU)	14
1.1 Vývoj mezinárodní ekonomické integrace na africkém a evropském kontinentu	14
1.2 Základní informace o AU	17
1.3 Základní informace o EU	20
2. Světová hospodářské krize.....	23
2.1 Předkrizové období	24
2.2 Světová finanční krize	27
2.3 Světová ekonomická krize	31
2.4 Příčiny světové hospodářské krize.....	33
2.5 Rozšíření krize do světa	35
3. Dopady hospodářské krize	36
3.1 Dopady krize na Afriku	36
3.2 Dopady krize na Evropskou unii	38
3.3 Ukazatele ekonomického srovnání	38
4. Řešení krize, aneb současné výzvy pro hospodářský rozvoj AU a EU	60
4.1 Protikrizová opatření.....	62
Závěr	64
Seznam použité literatury	66
Seznam příloh	69

Seznam zkratek

AEC	Africké hospodářské společenství (<i>African Economic Community</i>)
AU	Africká unie (<i>African Union</i>)
CA	Běžný účet (<i>Current account</i>)
CDO	Zajištěná dluhová obligace (<i>Collateralized Debt Obligation</i>)
CRA	<i>Community Reinvestment Act</i>
EDBI	Index snadného podnikání (<i>Ease of Doing Business Index</i>)
EHS	Evropské hospodářské společenství
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EU	Evropská unie (<i>European Union</i>)
Fed	Federální rezervní systém (<i>Federal Reserve System</i>)
GDP	Hrubý domácí produkt (<i>Gross Domestic Product</i>)
IMF	Mezinárodní měnový fond (<i>International Monetary Fund</i>)
OAU	Organizace africké jednoty (<i>Organization of African Unity</i>)
OSN	Organizace spojených národů
USA	Spojené státy americké (<i>United States of America</i>)
WEO	<i>World Economic Outlook</i>

Seznam tabulek

Tabulka 1: Parametry pořadí <i>Doing Business</i>	55
---	----

Seznam obrázků

Obrázek 1: Vývoj základních úrokových sazeb Fedu	25
Obrázek 2: Vývoj míry úspor domácností.....	34
Obrázek 3: Vývoj inflace v Africké unii	41
Obrázek 4: Vývoj inflace v subsaharské Africe	42
Obrázek 5: Vývoj inflace v Evropské unii	43
Obrázek 6: Tempo růstu GDP pro Africkou unii	45
Obrázek 7: Tempo růstu GDP pro Evropskou unii	46
Obrázek 8: Srovnání tempa růstu GDP Africké a Evropské unie	47
Obrázek 9: Průměrná míra nezaměstnanosti v Africké unii.....	49
Obrázek 10: Průměrná míra nezaměstnanosti v Evropské unii.....	50
Obrázek 11: Podíl běžného účtu platební bilance na GDP pro Africkou unii.....	52
Obrázek 12: Podíl běžného účtu platební bilance na GDP pro Evropskou unii.....	53
Obrázek 13: Hodnocení podnikatelského prostředí v AU.....	56
Obrázek 14: Hodnocení podnikatelského prostředí v EU	57
Obrázek 15: Meziroční změny parametrů <i>Doing Business</i> pro AU (2009/2010)	58
Obrázek 16: Meziroční změny parametrů <i>Doing Business</i> pro EU (2009/2010).....	59

Úvod

Tématem diplomové práce je určení rozsahu dopadů světové hospodářské krize 2008 na Africkou unii (AU), potažmo na Evropskou unii (EU). Evropská unie byla vybrána pro účel vzájemného srovnání. Hospodářská krize je ve světě aktuálním tématem a pro mě, jakožto diplomanta, zajímavou volbou pro psaní diplomové práce. Hlavním úkolem je potvrzení výzkumných předpokladů, které by měly dokázat, že dopady a následky hospodářské krize dosahují většího rozsahu v unii Africké než v Evropské. K ověření předpokladů by mělo přispět srovnání ekonomických ukazatelů z let minulých, příkladem lze uvést vývoj, inflace, nezaměstnanosti a hrubého domácího produktu (GDP). Současně je důležité připomenout obecné problémy afrického kontinentu a jejich možnou spojitost s následky krize. Další aspekt se týká spolupráce obou unií, kde bereme v úvahu fakt, že činnost AU je zabezpečena značnými investicemi z EU. Předpokládá se tedy, že globální ekonomické problémy budou mít vliv i na tuto nadnárodní kooperaci a celkově pak na základní fungování Africké unie.

Než se budu věnovat dopadům světové hospodářské krize na Africkou unii, je nejprve nutné si toto nejrozsáhlejší integrační uskupení v Africe popsat, charakterizovat jeho postavení ve světě a porovnat jeho fungování s Evropskou unií. Evropská unie byla vybrána díky podobné organizační struktuře, avšak lepší ekonomické situaci a stupni vývoje. Proto by měly být rozdíly mezi oběma uniemi znatelné a vypovídající pro účel této práce.

Hlavní oblastí zaměření je však Africká unie, proto se první kapitola bude zabývat průběhem integrace na africkém kontinentu. Současně budou do této kapitoly zapracovány i důležité informace o evropském integračním procesu. Ve vývoji africké či evropské integrace budou jmenovány jen důležité organizace, které předcházely ve stupni vývoje těm současným. U obou organizací budou zmíněny základní instituce a stručně popsána jejich činnost a struktura.

V následující kapitole, která by se měla věnovat světové hospodářské krizi, bude vymezen průběh krize a uvedeny hlavní příčiny jejího vzniku. Za hlavní příčinu hospodářské krize se obecně považuje hypoteční krize v USA, kterou budu v rámci této kapitoly popisovat

jako součást dané problematiky. S postupným přesouváním krize do finančního sektoru si vymezím pojmy světová finanční krize a globální ekonomická krize. Proto si tuto kapitolu chronologicky rozdělím na předkrizové období, období finanční a ekonomické krize. Takové rozdělení by práci mělo dodat na přehlednosti a pomoci při časovém vymezení jednotlivých událostí.

Dalším tématem kapitoly bude analýza důsledků krize, které se projevily v ekonomikách AU a EU. K potřebnému sběru informací využiji ekonomických periodik, publikací a databázi ukazatelů mezinárodních organizací. V mém případě budu hlavně používat internetovou databázi Světové banky (WB), Evropského statistického úřadu (Eurostat) a v neposlední řadě i periodika Mezinárodního měnového fondu (IMF). Výsledné dopady se pak budou koncentrovat na obě dvě unie.

Pohled na možná aplikovaná řešení problémů, která s sebou krize přinesla, bude hlavním předmětem čtvrté kapitoly. Přičemž by měla být popsána současná situace na obou kontinentech a navrženy možné výzvy pro budoucí hospodářský vývoj AU a EU.

V poslední kapitole už zbývá prostor pro konečnou formulaci zjištěných závěrů. Zda došlo k potvrzení výzkumných předpokladů či nikoliv. Závěrem práci stručně zrekapituluji a přidám vlastní zhodnocení.

1. Základní charakteristika Africké unie (srovnání s EU)

Africká unie je brána jako nejrozsáhlejší projekt africké integrace. Jako mezinárodní organizace reagující na současné problémy a potřeby afrického kontinentu je inspirovaná modelem Evropské unie. Ústavní smlouva byla přijata v roce 2000 a první zasedání hlav států se konalo o dva roky později v jihoafrickém Durbanu, kdy byla oficiálně zahájena činnost celé organizace. V současné době sdružuje AU 54 členských států. Jedná se o všechny státy afrického kontinentu kromě Maroka, které činnost AU bojkotuje kvůli uznání nezávislé existence státu Západní Sahara, jež si Maroko samostatně nárokuje jako součást svého území.

Evropská unie vystupuje jako politická a ekonomická unie evropských států. Vznik Unie se datuje k roku 1993 vstoupením v platnost Maastrichtské smlouvy, nebo také smlouvy o Evropské unii. Evropská unie jako integrační celek vykazuje zásadní rozdíly oproti mezinárodním organizacím. Evropská unie je specifickou organizací, jež stojí v jistém smyslu nad členskými státy, které na ni přenesly některé své svrchované pravomoci. V současnosti od poslední rozšíření v roce 2007 má EU 27 členských států. Mezi její hlavní úkoly patří podpora rozvoje a růstu ekonomiky svým členům ve všech směrech.

1.1 Vývoj mezinárodní ekonomické integrace na africkém a evropském kontinentu

Počátky formování mezinárodních integrací na obou kontinentech je nutné synchronizovat a uvádět v určité časové posloupnosti. Prvotní projevy ekonomických a politických seskupení se uskutečňují na evropském kontinentu po skončení druhé světové války. Počátky evropské integrace se vážou k červenci roku 1952, kdy vešly v platnost Pařížské smlouvy. V jejich stanovách byl zahrnut vznik Evropského společenství pro uhlí a ocel (ESUO). Podepsáním smlouvy se státy Beneluxu, Francie, Itálie a Německa zavazují k takové organizaci svého těžkého průmyslu, díky níž nemohou obrátit své válečné zbraně vůči ostatním členům. Založení ESUO bylo považováno za důležitý politický a hospodářský úspěch, který by měl zajistit dlouhodobý mír na evropském kontinentu. Dnes je tento akt brán jako zárodek budoucí Evropské unie. Jiné podobné aktivity tohoto

období však byly neúspěšné. Jako příklad neúspěšné snahy o integraci lze uvést Evropské obranné společenství, které bylo vytvořeno z prevence před obnovením nové vojenské síly Německa. V období, kdy většina afrických států je stále pod nadvládou koloniálních velmocí, dochází v Evropě k další ratifikaci dvou významných smluv. Jednalo se o rozšíření spolupráce hlavně v oblasti společného trhu, jenž měl sloužit pro volný pohyb osob, zboží a služeb. Římské smlouvy byly podepsány v březnu 1957 státy tzv. Šestky (Benelux, Francie, Itálie a Německo) a následného roku vcházejí v platnost. Na základě těchto smluv dochází ke vzniku Evropského hospodářského společenství (EHS) a Evropského společenství pro atomovou energii. Z ekonomického hlediska byla významnější smlouva zakládající EHS, které mělo směřovat k utváření jednotného volného trhu, postaveného na obecných principech spolupráce a postupného odstraňování cel. Ve skutečnosti se však jednalo pouze o celní unii rozšířenou o společnou zemědělskou politiku.

Proces ekonomické integrace na africkém kontinentu začal intenzivněji probíhat na začátku 60. let 20. století. Jako počátek lze považovat rok 1960, kterému se přezdívá mimo jiné „rok Afriky“, kdy většina států dosáhla politické nezávislosti. Prvním mezivládním uskupením sdružující nezávislé země v Africe byla Organizace africké jednoty (OAU). Organizace vznikla v roce 1963 v etiopské Addis Abebě a u jejího zrodu se sešlo 32 zakládajících států. Jejím hlavním cílem se stalo zajištění jednoty a vzájemné solidarity afrických zemí k zachování suverenity a neovlivnitelnosti vnitřních záležitostí každé země. Členské státy se podepsáním Charty OAU zavázaly k neprovádění žádných změn týkajících se velikosti koloniálních hranic. V počátečním období bylo utváření jednotlivých integračních seskupení z důvodu, že většina afrických ekonomik měla problém s nastartováním ekonomického rozvoje. Většina států totiž nedokázala splnit podmínky, které byly důležité pro hospodářský rozvoj. Hlavní problémy, s nimiž se většina zemí či seskupení potýkala, byla kumulace omezených finančních prostředků k realizaci rozvojových programů. Dále pak utváření vlastní identity v mezinárodních vztazích a samozřejmě snaha o pokles ekonomické závislosti na bývalých koloniích. Z tohoto hlediska se dá odhadnout, že další ekonomický vývoj celého afrického regionu byl v následujících desetiletích neúspěšný. Důsledek této situace znamenal, že většina afrických ekonomik se ocitla v ekonomické krizi. Africké vlády byly od 60. let zatíženy značným dluhem a jejich prostor pro manévrování byl dosti omezený stavem vývoje

sociální a ekonomické infrastruktury. Veškeré ekonomické procesy jednotlivých ekonomik se dostaly do stádia zpomalení, či dokonce úplného zastavení. Ke špatnému stavu afrického regionu nepřispívaly pouze faktory ekonomické, ale i mimoekonomické jako například etnické konflikty, nepříznivé klimatické podmínky a klanové zájmy různých skupin. Řešení obtížné ekonomické situace afrického regionu mělo vycházet z vlastní iniciativy afrických států. Jedním takovým řešením mělo být vypracování Lagošského akčního plánu na zasedání Organizace africké jednoty roku 1980. Snaha o sblížení jednotlivých afrických ekonomik dala vzniknout na základě zmíněného Akčního plánu z Lagosu nové integrační organizaci, nesoucí název Africké hospodářské společenství. Africké hospodářské společenství vzniklo jako důsledek třicetiletého snažení afrických zemí o vytvoření nadnárodní hospodářské struktury. Zakládající smlouva byla podepsaná 3. června 1991 a vešla v platnost v květnu 1994. Hlavním cílem Společenství bylo vytvoření kontinentálního trhu společného pro africké země a sjednocení regionálních integračních seskupení. Tento stupeň mezinárodní ekonomické integrace je významný zejména pro malé ekonomiky, které jsou obchodně propojené. Zmíněný systém propojení jim umožňuje lépe využívat výrobní kapacity, snižovat náklady a využít trhu většího nadnárodního ekonomického celku (Adamcová a Gombala, 2001).

V roce 1992 po skončení Studené války se stupeň integrace v Evropě posouvá opět o něco výše. Důvodem tomu bylo dosažení vnitřního trhu a následné eliminace bariér volného obchodu. Důležité je zmínit jméno osoby, která evropské dění v této době nejvíc ovlivnila. Francouz Charles de Gaulle zastával názor, že Evropa má být sjednocená a jednotná, nebudovaná podle amerického modelu, nýbrž na společných zájmech, prioritách a hodnotách evropských zemí a občanů. De Gaullova koncepce nese název „evropská Evropa“ (Janíček aj., 2003).

Roku 1993 vstoupila v platnost Smlouva o Evropské unii, respektive doplněná Smlouva o Evropském společenství spolu s dalšími dokumenty. Souhrnně pak veškerý soubor těchto dokumentů nese označení Maastrichtská smlouva. Smlouva dostala přívlastek od nizozemského města, kde byla v únoru 1992 podepsána. Tento významný krok v evropském integračním procesu měl za následek připojení už sjednoceného Německa do skupinového systému Evropy. Prvotní vize v sobě zahrnovala posílení institucí, doplnění

formátu jednotného vnitřního trhu, postupné vykročení k hospodářské a měnové unii, což by mělo přinést jako výsledek nástup společné měny.

Na začátku 90. let pokračuje dění na africkém kontinentu, kdy se u afrických rozvojových zemí objevují nové integrační tendence, které jsou už přesněji specifikovány ve svých cílech, metodách a prostředcích k dosažení vytyčených cílů. Na rozdíl od let minulých jsou jednotlivé metody inspirovány mechanismem mezinárodní ekonomické integrace uplatňovaným Evropskou unií. Africká unie je nejrozsáhlejším projektem africké integrace, která byla sestavena po vzoru EU. Ustavující smlouva byla přijata v roce 2000 v Lomé a o dva roky později v Durbanu se konalo první zasedání hlav členských států, čímž byla oficiálně zahájena činnost organizace.

1.2 Základní informace o AU

Iniciativa OAU vydláždila cestu pro vznik Africké unie. V roce 1999 na mimořádném shromáždění bylo ve snaze uspíšit proces hospodářské a politické integrace na kontinentu rozhodnuto o zřízení AU. V Lomé 2000 byla přijata Ustavující smlouva, o další rok později na dalším summitu v Lusace už byl sestaven plán vzniku. Na shromáždění v Durbanu 9. července 2002 byla oficiálně zahájena činnost Africké unie.

„The vision of the African Union is that of: An integrated, prosperous and peaceful Africa, driven by its own citizens and representing a dynamic force in global arena.” (AU 2013)

Vize Africké unie: Integrovaná, prosperující a mírová Afrika, řízená vlastními občany a představující dynamickou sílu v globálním rozsahu.

Africká unie má v současné době 53 členských států, jediný stát Afriky stojící mimo je Maroko. Důvodem, proč Maroko z Unie vystoupilo, bylo uznání existence státu Západní Sahara, které si Maroko nárokuje jako součást svého území. Po nahrazení Organizace africké jednoty Africkou unií existuje společně s Africkým hospodářským společenstvím jako současná nejvyšší panafrické integrační seskupení.

1.2.1 Instituce AU

Předseda Africké unie je nejvyšším představitelem AU. Jako největší představitel je volen zástupci Shromážděním hlav států a jeho volební období trvá po dobu jednoho roku. Z pravidla bývá zvolen do funkce prezident nebo předseda vlády členského států. V současné době působí jako předseda AU Hailemariam Desalegn^I z Etiopie.

Africká unie dle své Ustavující smlouvy v sobě zahrnuje dvanáct institučních orgánů:

1. **Shromáždění hlav států** – Považuje se za nejvyšší orgán Africké unie, který v sobě sdružuje jednotlivé hlavy členských států a jejich vládní zastoupení. Řádná setkání Shromáždění se konají zpravidla jednou ročně na summitech AU. Základními funkcemi Shromáždění jsou určování společné politiky unie, přijímání rozpočtů, posuzování zpráv od jiných orgánů AU.
2. **Výkonná rada** – Skládá se z ministrů nebo jiných členů vlád členských zemí. Koordinuje a přijímá rozhodnutí politik na oblasti společného zájmu členů AU. Zodpovídá se Shromáždění.
3. **Panafrický parlament** – Hlavní sídlo se nachází v jihoafrickém Midrandu a činnost parlamentu byla zahájena od roku 2004. V současné době je voleno 235 parlamentních zástupců ze 47 zemí z celkových 54. Zajišťuje členům AU podíl na správě, rozvoji a ekonomické integraci kontinentu.
4. **Komise Africké unie** – Klíčový orgán, který se především stará o každodenní záležitosti týkající se managementu AU. Hlavní slovo má předseda komise^{II}, který má svého zástupce a úřad zastává další 8 komisařů, kteří se starají o jednotlivá portfolia Unie. Komise vypracovává strategické plány a návrhy, které pak překládá Výkonné radě. Postrádá však autonomii, kterou disponuje Komise EU.
5. **Africký soudní dvůr** – Skládá se z 11 soudců, kteří pak mezi sebou volí svého předsedu a místopředsedu. Volební období trvá z pravidla 6 let.

---

^I Hailemariam Desalegn byl zvolen do funkce předsedy AU 27. ledna 2013 na 20. summitu Africké unie.
V Etiopii zastává mandát ministerského předsedy.

^{II} Od roku 2012 stojí v čele Komise AU Nkosazana Dlamini-Zuma, zástupkyně Jihoafrické republiky.

6. **Finanční instituce** – Řadí se sem Africká centrální banka, Africká investiční banka a Africký měnový fond.
7. **Mírová a bezpečnostní rada (PSC)** – vznikla v roce 2004 a dohlíží na vojenské intervence v rámci AU.
8. **Hospodářská, sociální a kulturní rada**
9. **Zvláštní technická komise**
10. **Komise stálých zástupců**
11. **Komise Africké unie pro mezinárodní právo**
12. **Poradní výbor o korupci**

1.2.2 Symboly AU

Mezi základní symboly Africké unie patří hymna, vlajka a znak AU (viz Příloha 1). Barvy a symboly, které jsou použity na znaku AU, mají specifický význam. Palmové listy po stranách vystupující ze stojanu, kopírují vnější kruh a mají zastoupit znak míru. Zlatý kruh má za úkol symbolizovat bohatství Afriky a její světlou budoucnost. Další kruh, tentokrát zelená barvy představuje africké naděje a touhy. Slepá, holá mapa Afriky bez označení hranic spojuje africkou jednotu. Poslední specifikum jsou malé spojené kruhy na spodní části znaku zbarvené do ruda, což značí symboliku prolité krve za osvobození Afriky a jejich uzavřené spojení značí solidaritu. Nová vlajka AU byla přijata na zasedání Shromáždění hlav států v roce 2010. Padesát tři zlatých hvězd reprezentuje počet členských států unie a jejich uspořádání znamená vzájemnou rovnost. Zelený podklad symbolizuje již zmíněnou naději afrického kontinentu.

1.2.3 Cíle Africké unie

Cíle Africké unie se formovaly a utvářely podle potřeb a nedostatků, které si situace a doba jejich vzniku vyžadovala.: od vládních, vojenských až po ekonomické a zdravotnické. Africký kontinent je vzhledem ke své poloze, podnebí a historii sužován nemalými problémy. AU dané problémy vnímá, analyzuje a nabízí různá řešení, která se často neobejdou bez zásahu jiných mezinárodních organizací. Každý rok přibývají další dlouhodobé či krátkodobé cíle, které je nutno splnit v určitém časovém horizontu. Jejím

hlavním cílem je pohánět sjednocený kontinent k míru a prosperitě. Statistické ročenka Africké unie pro rok 2012 uvádí hlavní rozvojové cíle tisíciletí^{III}:

1. Vymýtit extrémní chudobu a hlad
2. Dosáhnout základního vzdělání pro všechny
3. Prosazovat rovnost pohlaví a posílit roli žen
4. Zlepšit zdraví matek
5. Snížit dětskou úmrtnost
6. Bojovat proti HIV / AIDS
7. Zajistit udržitelná stav životního prostředí
8. Rozvíjet globální partnerství pro rozvoj

1.3 Základní informace o EU

Evropská unie se skládá v současné době z 27 členských států, což oproti Africké unii představuje poloviční počet členů. Za zakládající země se považují státy „evropské Šestky“, kam patřily Francie, Itálie, Belgie, Lucembursko, Nizozemí a Německo. Poslední nárůst členských států se stal v roce 2007, od té doby až do současnosti drží EU aktuální stav^{IV}. V únoru 1992 byla v Maastrichtu podepsána Smlouva o Evropské unii, ta po komplikované ratifikaci vstoupila v platnost 1. listopadu 1993 a v tento den byla oficiálně zahájena činnost EU.

Evropská unie funguje na principech právního států. To znamená, že činnost unie je založená na smlouvách, s nimiž dobrovolně a demokraticky vyslovili souhlas všichni její členové. Od těchto smluvních dohod se pak odvíjejí většinové cíle společenství. Evropská unie se v první řadě snaží o zachování míru, prosperity a stability svých členů. Její činnost dala vzniknout společné jednotné měně. Po zrušení hraničních kontrol se lidem dostala

---

^{III} Rozvojové cíle tisíciletí je seznam 8 mezinárodních rozvojových cílů, kterých dle svého souhlasu chtějí dosáhnout všichni členové OSN (192), spolu s dalšími mezinárodními organizacemi do roku 2015.

^{IV} Diplomová práce byla vypracována a odevzdána 30. dubna 2013, do této doby měla Evropská unie 27 členských států.

možnost volného pohybu v rámci cestování i stěhování za prací. Veškeré takové změny vedly k pozvednutí životní úrovně milionům lidí (EU 2013).

1.3.1 Instituce Evropské unie

1. **Evropská rada** – Hlavní rolí Evropské rady je politická vedení a spolupráce v rámci EU, proto disponuje největší politickou mocí. Členy tvoří premiéři členských zemí nebo hlavy států, doplnění předsedy Evropské rady a komise. Ti všichni se schází z pravidla čtyřikrát do roka. V současné době je předseda Evropské rady Herman Von Rompuy^v.
2. **Rada Evropské unie** – Plní funkci hlavního legislativního orgánu EU. Při jejím zasedání se scházejí příslušní ministři členských zemí a jejich hlavní náplní práce je přijímání zákonů a řízení chodu jednotlivých politik EU (Janíček aj., 2003). Momentálně půlroční předsednickou funkci od ledna 2013 zastává Irsko.
3. **Evropský parlament** – Společně s Radou EU přijímá právní předpisy a rozpočet EU, dále také dohlíží na činnost Evropské komise. Poslanci Evropského parlamentu jsou voleni přímou volbou občanů členských států na volební období pěti let. V současnosti křesla parlamentu jsou obsazena 754 poslanci (EU 2013).
4. **Evropská komise** – Momentální složení Komise se skládá ze sboru 27 evropských komisařů, jejichž volební období trvá z pravidla 5 let. V prvním kroku sestavování Komise se volí její předseda a následně se pak vybírají její další členové. Od roku 2010 zastává předsednictvo José Manuel Barroso^{vi}. Hlavní funkcí tohoto orgánu EU je realizace dlouhodobějších cílů, přičemž hlavním úkolem je hájit zájmy samotného Společenství. Jako nadnárodní instituce s nezávislým postojem překládá legislativní návrhy bez ohledu na spory mezi jednotlivými státy Unie.
5. **Evropský soudní dvůr** – Nezávislá instituce ve struktuře Společenství, jejíž hlavním úkolem je dodržování doktríny nadřazenosti evropského práva.

---

^v Herman Von Rompuy, předseda Evropské rady, zvolený podruhé za sebou a ve funkci by měl vydržet až do 30. Listopadu 2014.

^{vi} José Manuel Barroso, portugalský předseda Evropské komise, zastává svou pozici od února 2010 už ve svém druhém volebním období.

6. **Účetní dvůr** – Provádí kontrolu veškerých příjmů a výdajů EU. Prověřuje účetní doklady všech institucí Unie, ale tak i členských států a dále i u příjemců finančních dotací a jiných prostředků EU. Vzhledem k činnosti Účetního dvora je jeho postavení nezávislé na současném rozložení politických sil v rámci Unie.
7. **Poradní orgány Evropské unie** – Hospodářský a sociální výbor, Výbor regionů.

1.3.2 Symboly

Mezi nejznámější symbol Evropské unie patří určitě Evropská vlajka (viz Příloha 2). Dvanáct zlatých hvězd sestavených v kruhovém tvaru na modrém podkladu, které symbolizují jednotu, solidaritu a harmonii. Základní vlastnosti, které by měly vyznačovat charakter Unie. Dalším znakem, který reprezentuje EU, je hymna. Melodie je převzata od skladatele Ludwiga van Beethoven z jeho Deváté symfonie. Významným dnem pro EU je 9. květen 1950, kdy byla prezentována Robertem Schumanem myšlenka, ze které se později zrodila samotná Unie. Od této doby je pak zmíněný den považován za Den Evropy. Mottem Evropské unie je „Jednotná v rozmanitosti“. Výraz vyjadřující společné odhodlání Evropanů, kteří prostřednictvím EU usilují o mír a prosperitu. Na druhou stranu díky jejich účasti v EU jsou obohacováni různými kulturami, tradicemi a jazyky tohoto kontinentu (EU 2013).

2. Světová hospodářská krize

Světová hospodářská krize, ekonomy často přezdívaná jako „Velká recese“, je označení pro vývoj světové ekonomiky od roku 2007. Velká recese je považována za největší propad globální ekonomiky od konce druhé světové války. Vzhledem ke své intenzitě dochází k častému srovnání s hospodářskou krizí z přelomu 20. a 30. let minulého století. Toto období světové ekonomiky nese také přezdívaný název „Velká deprese“. Pro úplnost srovnání je vhodné, si uvést společné rysy i vzájemné odlišnosti. To, co spojuje Velkou depresi a Velkou recesi, je určitě počátek krize, který se v obou případech odehrává v USA. Dalšími shodnými faktory, jež byly v průběhu zaznamenány, jsou pokles trhu s cennými papíry a následně strmý propad průmyslové produkce a světového obchodu. Důležitou odlišností zůstává způsob, jakým se krize rozšířila do světa. U Velké deprese se přenosným kanálem stal obchod, kapitálové toky a cena komodit. Naproti tomu, při aktuální recesi se krize šířila dál prostřednictvím mezinárodních bankovních i mezibankovních trhů.

Světová hospodářská krize se dá rozdělit do dvou etap:

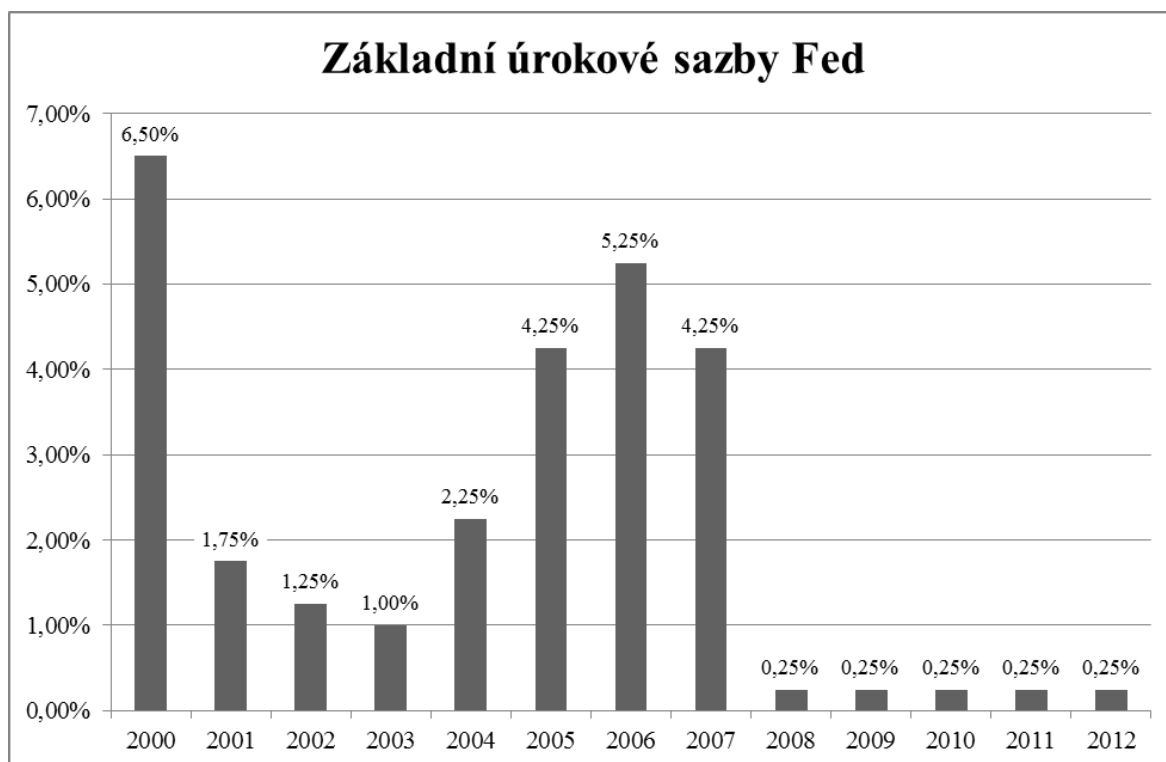
- Světová finanční krize
- Světová ekonomická krize

Pro větší přehlednost a zachování časové posloupnosti se tohoto rozdělení bude držet i tato práce.

Hospodářská krize je jev, který sám od sebe nikde nevznikne, ale rodí se postupně jako důsledek menších krizí, špatných regulací či deregulací různých sfér hospodářství. Než se práce bude zabývat samotným působením Velké deprese, je důležité si uvést možné příčiny jejího vzniku. Pro postup v chronologickém uspořádání je podstatné, si nejprve charakterizovat období, které krizi předcházelo.

2.1 Předkrizové období

Nejbližší období, jež hospodářské krizi předcházelo, se datuje do 90. let 20. století. Nejen ve Spojených státech, ale i ve světě se v průběhu 90. let rozšiřuje hit informačních technologií. Firmy často bezhlavě investují obrovské částky do internetových sítí, webových programů a aplikací, ale také i do obchodu a marketingu souvisejících s novodobou technologií. Uvádí se, že do akcií s informačními technologiemi se v této době zainvestovalo až několik stovek miliard dolarů. Když pak tato akciová bublina praskla, muselo být značné množství investic odepsáno. Taková situace měla za následek, že firmy, které nezbankrotovaly, musely projít procesem restrukturalizace, což se odrazilo na stavu jejich zaměstnanců. Když lidé přicházeli o práci, poznamenáni ztrátou kvůli špatnému investování, byly domácnosti nuceny omezit svoji spotřebu. V konečném důsledku se vše projevilo na poklesu domácí poptávky a propadu hrubého domácího produktu (GDP). Pod hrozbou recese se Federální rezervní systém (Fed), resp. americká centrální banka, uchýlil podniknout jistá opatření. Na nepříznivý stav americké ekonomiky se Fed rozhodl zareagovat snížením základních úrokových sazeb, z běžné hodnoty 6,5 % až na 1 %. Takové markantní snížení základních úrokových sazeb nepředstavovalo až tak zásadní pohromu, nýbrž skutečnost, že se sazby na tak nízké úrovni, představující v danou chvíli historické minimum, udržely po dobu téměř čtyř let. Důsledky nízkých úrokových sazeb odstartovaly v následujících letech (2001-2003) vlnu úpadku americké a později i světové ekonomiky.

Obrázek 1: Vývoj základních úrokových sazeb Fedu

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat (Fed 2013)

Taková podpora ze strany monetární politiky zabránila dalšímu propadu spotřeby a zvyšování nezaměstnanosti. Nižší úrokové sazby způsobily, že banky začaly finanční prostředky půjčovat levněji, tudíž se objevila možnost, poskytnout finance i méně solventním podnikům a zabránit tak propouštění zaměstnanců. Když klesly veškeré úrokové sazby, domácnosti byly opět podněcovány k dalším výdajům, čímž se hrozící recese odvrátila.

Nízké úrokové sazby sebou však přináší problém; většina amerických domácností začala žít na dluh. Pro ekonomiku to znamenalo růst spotřeby a GDP. Dostupnost hypotečních úvěrů umožnila lidem, kteří by si za normálních okolností vzít úvěr nemohli, aby si pořídili vlastní dům. Při tak nízké výši úrokové sazby zaznamenala bilance zahraničního obchodu schodek a současně došlo k odlivu portfoliových investic z USA. Pro zamezení dalšího odlivu investic uskutečnila americká centrální banka navýšení základních úrokových sazeb postupně až 5,25 %, což byla optimální hranice pro příliv investic a navrácení platební bilance na úroveň původních hodnot (Fiala, 2011).

2.1.1 Hypoteční krize v USA

Americká hypoteční krize datovaná k roku 2007 nemá přesné časové vymezení. Obecně se uvádí jako počátek krize červenec 2006, kdy Federální rezervní systém vzhledem ke špatným finančním a tržním okolnostem provedl navýšení základní úrokové sazby.

Když v souvislosti s poklesem úrokových sazeb v roce 2001 došlo ke snížení sazeb hypotečních úvěrů, začaly si pořizovat nemovitost i takové domácnosti, které by za normálních okolností danou možnost neměly. Důkazem toho je meziroční růst prodaných nemovitostí, který ve svém maximu dosahoval až 9 %. S rostoucím množstvím prodaných nemovitostí docházelo k postupnému zvyšování jejich ceny. S ohledem na roční růst obyvatel USA a příjmů amerických domácností, nemohl objem prodaných realit odpovídat možnostem americké ekonomiky. V daný moment vyplouvá na povrch nesrovnalost, nazývána též hypoteční bublina, v hodnotě několika set tisíc domů a bytů, které by za optimálních podmínek nikdo nekoupil, ani nepostavil. Takový přebytek musel být financován dluhem domácností (Lungová, 2011).

Kořeny této situace je ale možné vysledovat i v historických úpravách legislativy, konkrétně se pak jedná o přijetí zákona *Community Reinvestment Act* (CRA). Tento zákon měl za cíl uvolnit finanční trhy a odstranit diskriminaci nižších příjmových skupin. Po prosazení CRA se vlastníky realit stále častěji stávali jedinci s nižšími příjmy. Na druhou stranu se však objevovalo riziko, že při možném navýšení úrokových sazeb, nebudou lidé z těchto skupin schopni úvěry splácet. K této problematice lze přičíst i novelu CRA, která rozšiřuje sekuritizaci aktiv o tzv. subprime hypotéky^{vii}. Takové půjčky byly poskytovány klientů bez ohledu na jejich bonitu či minulost.

Když dle rozhodnutí Fedu došlo ke zvýšení úrokových sazeb, zákonitě stouply i hodnoty splátek hypotečních úvěrů. Za takových podmínek se řada domácností dostávala do situace, kdy nebyla schopna dlouhodobě splácet své hypoteční úvěry. V létě 2006 pak došlo k prudkému poklesu zájmu o hypoteční úvěry. Tím se pozastavil růst cen

---

^{vii} Hypotéky s vyššími úrokovými sazbami, kde v první několika letech zůstávají úrokové sazby na velmi nízké úrovni, poté však přecházejí do variabilních režimů.

nemovitostí a prodlužovala se doba jejich prodeje. Objevují se první problémy se splácením u méně bonitních klientů, což znamenalo problémy pouze pro banky a dané klienty. Následně se do problémů ale dostává i střední třída, která pak omezuje své výdaje pouze na spotřební zboží a snižuje poptávku po statcích dlouhodobé spotřeby, jako jsou automobily, nábytek či stavební materiál.

Rok 2007 s sebou přináší další růst cen splátek a mnoha lidem končí zvýhodněné období hypotečních úvěrů. Současně přichází vlna zdražování benzínu a potravin, což je další finanční zatížení pro domácnosti, které vedou k dalšímu nárůstu počtu nesplacených hypoték. Důležitým faktorem, který je nutno zmínit, je odlišný systém poskytování hypotečních úvěrů v USA. Klient se stává vlastníkem nemovitosti až poté, co splatí celý úvěr, do té doby je nemovitost ve vlastnictví banky. Pokud nebyl úvěr splacen, banka dům jednoduše vydražila. V běžné situaci je zajištění hypotečního úvěru nemovitostí dostačující, v okamžiku propadu cen realit je ale takové krytí nereálné. Banky přistupují k hromadnému zabavování nemovitostí a snaží se je prodat. Na trhu nemovitostí nastává situace převisu nabídky nad poptávkou, což má za následek další pokles cen a snížení procenta krytí ztrát. Na podzim roku 2007 přerůstá hypoteční krize v krizi likvidity (Kozák, Weiss, Schulzová, 2012).

2.2 Světová finanční krize

„What we know about the global financial crisis is that we don't know very much.“ Paul A. Samuelson (Kozák, Weiss, Schulzová, 2012, s. 40)

Vzhledem k předešlému rozdělení znamená začátek finanční krize i počáteční stádium světové hospodářské krize. Světová finanční krize se datuje mezi roky 2007 až 2009. Ekonomové ji přiřazují do tzv. systemických krizí, které představují kombinaci více problémů. V tomto případě se jedná o problémy zejména dluhového, bankovního a měnového charakteru. Hlavní příčinou vzniku globální finanční krize se uvádí prasknutí hypoteční bubliny v USA.

Finanční krize 2007 je více globální než jakákoliv jiná krize či finanční otřes za posledních 60 let. Rozsah a závažnost krize v sobě odráží souhrn několika faktorů, které jsou buď

známé z minulých krizových období nebo v současné době představují nově vzniklý jev. Z předešlých období finančního neklidu se projevují prvky předkrizové situace, jako jsou například neudržitelně rostoucí ceny aktiv, hromadění dluhu v důsledku prodloužení úvěrové expanze, vznik nových finančních instrumentů a v neposlední řadě neschopnost regulačních prostředků se přizpůsobit. Nově rozšířeným znakem této doby je proces sekuritizace^{VIII}, který pozměnil stimuly pro věřitele a snížil úrokové standardy. Systém se stává nestabilním, účastníci finančního trhu se zadlužují a výsledkem finanční krize je, že světová ekonomika čelí hospodářské krizi (IMF – African Department, 2009).

Finanční krize začala ve Spojených státech amerických, které disponují nejrozvinutějším finančním systémem s benevolentním přístupem ohledně regulací ze strany státních úřadů. Hnacím motorem tohoto systému je úsilí investorů získat maximální výnos z peněz uložených s nejnižší mírou rizika. Z uvedeného důvodu směřuje kapitál do finančních produktů, které nabízejí vysokou míru zhodnocení a zároveň nízké riziko ztráty. Když pak koncem 20. století začaly v USA stoupat ceny nemovitostí a v podmínkách snadné dostupnosti půjček se zdálo, že se americká ekonomika udává správným směrem s pozitivními vyhlídkami do budoucna. Kromě dostupných hypotečních úvěrů přicházely banky i s poskytováním tzv. úvěrů na spotřebu^{IX}. Takové typy půjček byly kryté zvýšenou hodnotou nemovitosti. Banky si v takovém případě ponechávaly jen malou rezervu pro případný pokles cen realit. Úvěry na spotřebu, jak je patrné z názvu, zvyšovaly spotřebu tím, že dávaly lidem možnost dále utrácet, ale zároveň se zvyšovala i zadluženost domácností. Z hlediska hospodářského růstu to znamená, že GDP počítané ze spotřeby rostlo, ale zmíněná zadluženost dosáhla v téže době 13 bilionů amerických dolarů. Banky ochotně půjčovaly a zřizovaly hypotéky klientům s nízkými příjmy, přičemž se rizikovost úvěru promítala v jeho ceně. Vysoké úroky z rizikových půjček byly považovány za výnosné, které v době před krizí bankám přinášely vysoké zisky. Přes veškerou výnosnost, kterou rizikové půjčky představovaly, tu existovala možnost jejich nesplacení a případné ztráty investice. Řešení takové komplikace poskytovaly tzv. finanční deriváty, jež se staly

---

^{VIII} Jedná se o proces vzniku finančních instrumentů, jejichž prostřednictvím se převáděla úvěrová rizika na jiné subjekty, odvozených od poskytnutých úvěrů (transformace na cenné papíry).

^{IX} Volně přeložený výraz *home equity loan* (úvěr na spotřebu).

obchodovatelnou komoditou pro investiční společnosti. Tyto deriváty byly vlastně cenné papíry, které v sobě obsahovaly kombinaci několika hypoték různých klientů. Výhodou takového sloučení měl být fakt, že při nesplacení nějaké hypotéky, se hodnota derivátu nijak zásadně nezmění. Dle ratingových agentur se při oceňování rizik těchto derivátů uvádělo pozitivní hodnocení, byl tedy brán za bezpečné investice. Takovým způsobem finanční instituce profitovaly, protože poskytovaly rizikové úvěry za vysoký úrok a po jejich smíchání je jako minimálně rizikové deriváty výhodně prodávaly. V daném období se takto zapojené instituce ve finančním sektoru dostaly do sfér nadměrné ziskovosti s minimální mírou rizika. Když v roce 2008 vycházela najevo řada nesrovnalostí na realitním trhu, kdy velké množství klientů nebylo schopno splácet své hypotéky a nemohli své nemovitosti dále prodat, vyplula na povrch skutečnost, že deriváty hodnocené jako bezrizikové, nemají v danou chvíli téměř žádnou cenu. Bankovní instituce, které investovaly do zmíněných derivátů značné prostředky, stály náhle tváří v tvář bankrotu. Takový nepříznivý osud potkal například bankovní dům Bear Sterns či velkou investiční společnost Lehman Brothers, které ručila za eventuální ztráty v případě finančních derivátů. Když pak investoři chtěli vyplatit své pojistky, firma neměla dostatečné prostředky k plnění pojistných událostí (Kozák, Weiss, Schulzová, 2012).

2.2.1 Krize likvidity

Když banky nemají dostatek finančních prostředků, jedná se o krizi likvidity. Krize likvidity se uvádí jako projev finanční krize a úzce s problematikou finančního trhu souvisí. Management obchodních bank se snaží udržet poměr v poskytování vkladů a úvěrů svých klientů. V tomto ohledu je pro bankovní instituce výhodnější přijímat dlouhodobé a střednědobé vklady a poskytovat krátkodobé úvěry. Zmíněná doba však určuje trend, kdy klienti upřednostňují dlouhodobé úvěry, nejčastěji ve formě hypoték a své finanční prostředky ukládají na běžné účty, kde mohou své finance použít bez jakéhokoli prodloužení. Navýšením měsíčních splátek se domácnosti dostávají do platební neschopnosti, což má přímý vliv na finanční rovnováhu bankovních institucí. Banky zabavují nemovitosti ve svůj prospěch, tím roste jejich nabídka a klesá cena. Dále se prodlužuje doba prodeje nemovitostí, což souvisí s prodloužením doby, po kterou banky čekají na peníze. Tímto způsobem, kdy nejsou schopné zrealizovat své platby, se banky

dostávají do potíží s likviditou. Banky se kvůli nedostatku finančních prostředků ocitají v situaci, kdy jim hrozí, že nebudou moct dostát svým závazkům. Největší hrozbou se tak stává bankovní run, při jehož nastolení může dojít k narušení rovnováhy celé ekonomiky.

Reakcí na vzniklou situaci Fed snižuje základní úrokovou sazbu z 5,25 % až téměř nulovou úroveň. Krok, od něhož se očekávalo, že by současný problém měl vyřešit. Bankovní instituce k tak radikálnímu snížení úrokových sazeb ale nepřistoupily, a schopnost splácet, respektive neschopnost, tedy nebyla nijak ovlivněna. Postupem času se začala projevovat nedůvěra mezi finančními institucemi, banky hromadily hotovost a omezilo se poskytování hypotečních úvěrů. Krize se začíná přesouvat do jiných oblastí ekonomiky a v lednu 2008 se začínají propadat jednotlivé burzy. Po vyhlášení bankrotu velkou investiční bankou Lehman Brothers a akvizicí banky Merrill Lynch s Bank of America, dochází k dalšímu propadu akciových burz (Pejchal, 2009).

V září 2008 po krachu investiční banky Lehman Brothers byl finanční systém v ohrožení, banky držely ve vlastnictví velké množství derivátů, které v daný moment nešlo zcela přesně ocenit a hrozilo, že se stanou bezcennými. Současně se systém potýkal s nedostatečnou likviditou, insolventností finančních institucí, s poklesem finančních a nefinančních aktiv a podstatným snížením rozsahu alokace úspor ve finančním sektoru.

Banky z obav před bankovním runem omezily poskytování prostředků jen za vysoký úrok. Pro ekonomiku, která je založena na dostupnosti peněz, se stává takový stav značným problémem. Po září 2008 firmy musely omezit výrobu a snížit stav zaměstnanců. Lidé začali méně utrácet a firmám zákonitě klesal odbyt. Krize likvidity ochromila úvěrový trh a kvůli snížené spotřebě klesá i úroveň GDP, čímž se ekonomika dostala do recese. Jelikož do obchodování s cennými papíry krytých americkými hypotékami byly zapojeny další podniky i mimo oblast USA, krize nabírala celosvětový charakter. V danou chvíli už ale hypoteční úvěry neznamenaají takovou hrozbu a z hypoteční krize se stává celosvětová finanční krize

Důležitým negativním faktorem finanční krize je, že firmy nemají prostředky, kvůli znehodnocení cen nemovitostí, kterými by se mohly zaručit. Podnikům klesá odbyt a omezení nákladů vede až k propouštění zaměstnanců. Taková cesta však nezaručuje, že

se daný podnik zachrání, protože i přes redukci nákladů docházelo často ke krachu. Vznikají neuspokojené pohledávky, před kterými se banky brání tím, že více prověřují zástavy, analyzují potenciální klienty a kontrolují úvěrová rizika. Firmám se tak, zejména v období krize, zhoršuje úvěrový rating, což má za následek vyšší úrokovou míru při poskytování půjček. Banky kompenzují možná rizika pohledávek vyšší marží. Takové požadavky v situaci nízkých cen nemovitostí jsou pro firmy téměř neřešitelnou překážkou. Podniky z nedostatku provozního kapitálu nemohou přijímat zakázky a jejich hospodářský růst je značně omezený. Jako výsledek takového stavu se produkují špatné pohledávky a dochází k dalšímu prohlubování krize (Kohout, 2010).

Navíc, řada Američanů si ukládá své úspory do soukromých penzijních fondů, které investují na kapitálovém trhu. Kdyby došlo k pádu dalších bankovních institucí, mohlo by to mít vliv na hodnotu portfolií i investičních fondů, což by pro lidi znamenalo ztrátu úspor a v jistém smyslu i pokles důvěry v politicko-ekonomický systém. Pro zabránění kolapsu finančního systému a možných negativních následků na ekonomiku či úspory, poskytla americká vláda bankám prostředky ze státního rozpočtu. Bylo tak zajištěno překonání vzniklých ztrát z držení nehodnotných derivátů. V tuto chvíli krize zasahuje i do sektoru veřejných financí. Federální rezervní systém podniká další opatření tím, že zvyšuje objem peněz v ekonomice prostřednictvím financování deficitního rozpočtu. Finanční injekce ze strany státu dokázala situaci relativně stabilizovat, ovšem snaha o vytvoření dostatečného počtu nových pracovních míst byla neúspěšná. Nezbytné kroky takového jednání se projeví zejména ve výdajových škrtech v rozpočtu, které se nejvíce dotknou daňových poplatníků a státních zaměstnanců.

2.3 Světová ekonomická krize

Od roku 2009, kdy dopady finanční krize zasahují sektor s reálnou ekonomikou, se hovoří o globální ekonomické krizi. Za následky se považuje pokles domácí poptávky, deflace, bankrot velkých firem, růst nezaměstnanosti či snížení světového exportu a importu. Důležitou vlastností ekonomické krize je její nevyváženost. Mezi nejvíce zasažené patří rozvinuté země, zejména USA a Island, dále pak tranzitivní země a v neposlední řadě i rozvojové země, které jsou závislé na přílivu kapitálu ze zahraničí. Naopak většina zemí

Asie a Latinské Ameriky, jejichž provázanost s jinými finančními trhy světa není tak velká, se s následky krize úspěšně vyrovnávají v relativně krátkém časovém horizontu (Kalínská, aj. 2010).

Kolaps na finančních trzích nyní přerůstá v pokles reálné ekonomiky. Svět v daném období čelí nevyhnutelné hospodářské stagnaci. Po finančních otřesech a výrazných ekonomických ztrátách, je pravděpodobné, že rok 2009 bude pro světovou ekonomiku velmi náročný. Mnozí pozorovatelé a odborníci uvádí, že „turbulence“ na světových finančních trzích vedou k závažné a stále se rozvíjející hospodářské recesi ve většině západních ekonomik. Ve výsledku to znamená, že svět bude ve stavu nejhoršího ekonomického poklesu od 2. světové války. V roce 2008 IMF vydává aktuální výhledy světové ekonomiky, kde zdůrazňuje rychle se zhoršující ekonomické prostředí a prognózy, týkající se poklesu globálního růstu GDP pro období 2008-2009.

Ekonomická krize, která zasáhla země patřící do Eurozóny, se začala šířit postupem roku 2009 a způsobila ve všech zemích EU kromě Polska hospodářský propad. Taková situace však nevznikla samovolně, nýbrž jako důsledek finanční a hypoteční krize USA. Jako hlavní příčina je uváděn veřejný dluh části eurozóny. Možné způsoby, jak k takové situaci mohlo dojít, jsou vedeny jako nezodpovědné užívání fiskální politiky. Jeden příklad za všechny představuje stát Řecko. Ovšem do problémů se dostávají i státy, které řádně hospodaří se svými finančními prostředky, přesto nízkými úroky Evropské centrální banky jsou nahnány po vzoru amerických domácností do pastí realitních zakázek. Takový případ je charakteristický pro země Španělska a Irska. Ekonomická krize následující po krizi finanční znamenala další zatížení rozpočtů evropských států. Logickým vyústěním byly schodkové rozpočty vlád zemí EU, které byly poznamenány záchranou domácích bankovních institucí. Schodkový rozpočet států EU vykazoval hodnotu 6,8 %, přičemž země jako Španělsko (11,1 %), Irsko (14,3 %) nebo Velká Británie (11,4 %) měly deficit daleko vyšší (Kozák, Weiss, Schulzová, 2012).

Ekonomická krize nemá přesně vymezené konečné stadium, v současné době lze uvést, že světové ekonomiky se z působení krize zotavují. Není však jasné, zda je již situace stabilizovaná nebo se jedná pouze o přechodné stádium.

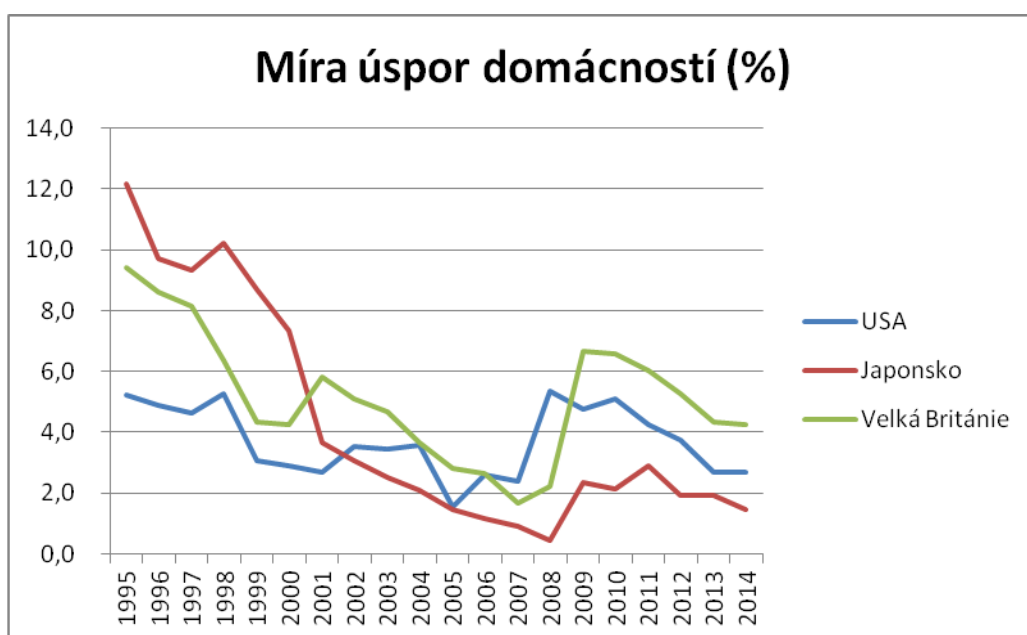
2.4 Příčiny světové hospodářské krize

Předešlé podkapitoly popisovaly průběh krize v jednotlivých událostech, jak následovaly v chronologickém pořadí. V rámci této podkapitoly budou zvýrazněny hlavní příčiny, které měly za následek nepříznivou situaci ve světovém hospodářství. Stručný popis možných příčin krize, vychází z knihy Mezinárodní obchod 21. století (Kalínská aj., 2009):

1. Špatná monetární politika americké centrální banky (Fed), kdy ve snaze opětovně nastartovat ekonomiku po pádu obchodu s informačními technologiemi, snížila úrokové sazby až na úroveň téměř 1%. Taková situace měla za následek špatnou investiční a úvěrovou politiku mnoha ekonomických subjektů.
2. Nízké úrokové sazby doprovázeny přílivem kapitálu z rozvojových zemí měly za následek zlevňování úvěrů a hypoték pro spotřebitele. Současně pak klesala míra úspor domácností na minimum a na druhou stranu se zvyšovalo zadlužení soukromého sektoru. Takové chování spotřebitelů bylo nejtypičtější v USA, postupem času se tento trend přesouval i do Evropy.
3. Další možnou příčinou byla deregulace finančního sektoru ve Spojených státech amerických. Objevily se nové způsoby financování a rozvoj trhu s hypotékami, které jsou poskytovány i méně bonitním klientům. Takové hypotéky pak byly spláceny prostřednictvím sekuritizace. Daná doba dala vzniknout novým finančním instrumentům, jako jsou například zajištěné dluhové obligace (CDO), které se prodávaly na mezinárodních finančních trzích, ale také finančním institucím poskytujícím podobné služby jako banky, jež nebyly chráněny Fedem a vykazovaly tak značnou rizikovost. Chybné úvahy se projeví i na straně ratingových agentur, které zmíněné finanční instrumenty nadhodnocovaly. Tím pádem se bankám či různým fondům jevíly s ohledem na výnos zajímavější než třeba státní dluhopisy.
4. Důležitým specifíkem bylo i postavení rozvojových zemí. Ekonomiky rozvojových zemí (zejména zemí Afriky) byly značně poznamenány poklesem domácí poptávky v rozvinutých zemích. Snížení poptávky ve svém důsledku znamenalo z pohledu rozvojových omezení finanční pomoci a také pokles vývozu.

Zde uvedené faktory jsou obecně známé skutečnosti, které jsou prezentovány jako hlavní příčiny Velké recese. Existuje však možnost, zaměřit se ještě na hlubší příčiny, jež jsou ve

své podstatně daleko jednodušší než ty oficiální. Světová hospodářská krize 2008 je následkem toho, že většina lidí ve vyspělém světě nemá tendenci snižovat svou životní úroveň a snaží se ji udržet i za cenu velkého zadlužení. Typický příklad pro danou situaci lze uvést z USA. Od druhé světové války si Američané v průměru spořili kolem 8 % svých příjmů. S rozvojem outsourcingu přichází vlna levnější pracovní síly a štedře placení Američané či Evropané přicházejí o práci. Od 80. let nastává moment, kdy příjmy domácností už nedokážou v plné výši pokrýt výdaje a z důvodu zachování určitého životního stylu, se musí snížit míra spoření. Z původních 8 až 10 % se míra úspor dostala až téměř k nulové hranici (viz Obr. 2), tím pádem si začala převážná část domácností půjčovat a žít na dluh. Vznikla tak situace, kde na jedné části zeměkoule lidé žili střídmo, aby mohli poskytnout půjčku těm druhým, kteří žijí na vysoké úrovni. S postupným růstem cen zboží a služeb se rozdíl mezi těmito dvěma sortami lidí navyšuje. Do stejné situace jako domácnosti vyspělých západních zemí se dostávají i jejich vlády, které obdobným způsobem dostávají své rozpočty do deficitů. Stát má od domácností jedinou výhodu, protože existuje zatím stále ochota zadluženým vládám půjčit (Pírko, 2009).

Obrázek 2: Vývoj míry úspor domácností

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z (WB 2013)

2.5 Rozšíření krize do světa

Prostřednictvím nových finančních instrumentů, jako byly CDO, vlastnila každá významnější banka nějaké americké hypotéky. Díky nim se krize rozrostla prakticky do celého světa. Některé banky vlastnily takové množství finančních derivátů spojených s americkými hypotékami, že jedinou záchranou pro ně bylo poskytnutí státních půjček. Po krachu několika amerických bank v důsledku hypoteční krize a nevratných vkladů se přesunula finanční krize v září 2008 do Evropy. Několik evropských bank ve Velké Británii, Beneluxu, Německu a na Islandu muselo být zachráněno zásahem států. Banky se dostávaly do vlastnictví státu, buď úplného či částečného. Nedůvěru věřitelů v banky se evropské vlády pokoušely rozptýlit zvyšováním státních garancí za vklady. Finanční krize si nevyžádala výrazný akutní zásah na úrovni EU, neboť se v jejím rámci projevila nestejně. Zatímco v zemích západní Evropy bylo nutné banky zachraňovat a následně je očišťovat od rizikových investic, ve střední Evropě zůstal finanční sektor poměrně stabilní.

3. Dopady hospodářské krize

Dopady hospodářské krize mohou být krátkodobé, dlouhodobé, aktuální nebo se projevit až po delší době. V následující kapitole budou uvedeny různé druhy dopadů a projevů krize, které se vztahují zejména k členským zemím AU a EU. Samostatně pak představují problémy současné doby či hrozby do budoucna pro dané kontinenty. Součástí kapitoly je i srovnání 5 základních ekonomických ukazatelů, na jejichž vývoji by měly být hlavní projevy krize viditelné.

3.1 Dopady krize na Afriku

Světová hospodářská krize se stala významným ekonomickým a sociálním problémem v oblasti rozvoje afrických zemí. Zpočátku se zdálo, že dopad krize na Afriku nebude tak závažného charakteru, později se však objevily skutečnosti, které její vlivy značně prohloubily. Velká recese ovlivňuje řadu afrických zemí prostřednictvím různých mechanismů, které souvisí s africkou reálnou ekonomikou spíše než s finančním sektorem, včetně poklesu globálního obchodu a zahraničního investování, až k omezení zahraniční pomoci.

Ještě v roce 2008 IMF předpokládal, že by Afrika měla nadále růst, protože patří mezi regiony, které nebudou tolik zasaženy přímými dopady krize. Podle Organizace spojených národů (OSN) může krize vést k tomu, že nebude dosaženo tzv. Rozvojových cílů tisíciletí, jež jsou stanoveny pro rok 2015. Vznikají pak další obavy, že ekonomicky bohaté státy omezí pomoc chudým zemím. Další problém postihující Afriku je, že celosvětový nárůst cen potravin může mít za následek zvýšení počtu hladovějících lidí na africkém kontinentu. První stát, který oznámil, že svou pomoc omezí, bylo Španělsko. Přes veškeré problémy související s krizí se africký region těší neobvyklé prosperitě. V mnoha částech kontinentu se bezpečnostní situace zlepšila, vlády začínají využívat zisků z nerostných surovin ve prospěch obyvatelstva. Avšak snížení poptávky po těchto nerostných surovinách může zpomalit ekonomický růst v africkém regionu. Pozitivním aspektem pro Afriku může být, že většina afrických bank má dostatečné množství peněz, protože podle

dostupných informací neposkytovaly tolik nejistých úvěrů jako banky americké (Mihalco, 2008).

Velká část zemí v subsaharské Africe si v období posledních let udržovala silný hospodářský růst. Příznivé vlivy vnějšího prostředí ve formě odpuštění dluhu a vyšších kapitálových přílivů se staly základnou pro pozitivní hospodářskou politiku. Cenové šoky paliv a potravin z přelomu roku 2007 a 2008, které předcházely globální krizi, oslabily pozici dovozců potravin a paliv. Taková situace měla za následek nastartování inflace a utlumení potenciálního růstu. Globální finanční krize značně sloučila politické výzvy, kterým čelí africký region, neboť se snaží zajistit své ekonomické zisky a splnit rozvojové cíle tisíciletí. Z počátku finanční krize ovlivnila rozvinuté ekonomiky, rozvojové ekonomiky a země s nízkými příjmy různými způsoby. Vyspělejší (rozvinuté) ekonomiky byly prvotně zasaženy především systémovou bankovní krizí v USA a v Evropě. Rozvíjející se trhy (rozvojové ekonomiky) s vyspělými finančními systémy byly většinou ovlivněny vazbami ze zahraničí, které se projevovaly prostřednictvím kapitálových toků, akciových investorů a směnných kurzů. Bezprostřední dopady krize na africké ekonomiky byly ve formě zpřísnění podmínek poskytování úvěrů, oslabení některých národních měn, pokles akciových trhů, zejména na hlavních burzách v Africe. Navíc se uvádí, že většina afrických zemí s velkou pravděpodobností trpí druhou vlnou dopadů, vyplývajících z propadu celosvětové ekonomické aktivity. To vede ke snížení afrických vývozů, obchodních úvěrů, investic a příjmů z cestovního ruchu. V důsledku tlaků na rekapitalizaci finančních institucí a podpory stagnujících odvětví může dojít k poklesu oficiální pomoci rozvojovým zemím, což by narušilo plnění jejich cílů a výzev, které jsou na zmíněné rozvojové pomoci závislé (IMF 2009).

Ekonomický růst začal v Africe zpomalovat v druhé polovině roku 2008. Africké země s poměrně rozvinutými finančními trhy (např. JAR a Nigérie) pocítily důsledky krize jako první. V roce 2009 směřovala hodnota průměrného ekonomického růstu k 1 %. Ve stejné době, míra průměrného růstu v tomto regionu ve značné míře odráží obraz největších afrických ekonomik, včetně vývozců ropy a zemí se středním příjmem, kde byl vliv krize nejsilnější. Zatímco někteří pozorovatelé tvrdí, že pouhé udržení průměrného růstu znamená, že dopad krize na Afriku bude relativně malý ve srovnání s jinými regiony. Ostatní jsou pak toho názoru, že africké rozvojové ekonomiky vyžadují vysokou úroveň

růstu k předstihu demografického trendu, což by se promítlo ve zmírnění chudoby (Arieff, 2010).

3.2 Dopady krize na Evropskou unii

První náznaky se projevíly jako nedůvěra v bankovní instituce, kde bylo těžké odhadnout, které banky jsou dostatečně solventní. Stejnou nejistotou, jaká postihla banky v USA, byly zasaženy i banky evropské, když investovaly své prostředky na americkém finančním trhu. Do problémů se dostávají instituce, které ke svému financování používaly mezibankovní půjčky, protože cena těchto půjček se náhle vyšplhala do astronomických výšin. Příkladem takového bankovního ústavu je banka Northern Rock. Ta musela být pod tlakem bankovního runu znárodněna britskou vládou. K podobným krokům se pak uchýlovaly vlády dalších evropských zemí. Poskytnutí záruky úvěru zajistilo bankám důvěryhodnost a možnost získání dalších půjček. S pádem Lehman Brothers se v kritické situaci nacházely další evropské banky. Na Islandu došlo ke zhroucení celého tamního bankovního systému. V některých zemích dopady finanční krize byly znásobeny prasknutím domácí hypoteční bubliny. Typickým příkladem takových států jsou Španělsko a Irsko, které po vstupu do eurozóny čelily historicky nejnižším úrokovým sazbám. Stejně jak tomu bylo v USA, tak i zde vedly nízké úrokové sazby ke stavebnímu boomu.

V současnosti se EU potýká s dalším problémem: konkrétně s odchodem mladých vzdělaných lidí, kteří ve snaze najít lepší pracovní místa, opouští svou vlast. Nejčastějším cílem emigrantů se stávají země Latinské Ameriky, kde jsou dopady krize překonány a ekonomika opět roste. Evropa tak přichází o značný potenciál, který by za příznivějších podmínek měl přispět k opětovnému nastartování ekonomiky a pomoci tím k pomyslnému odražení se ode dna. S odlivem mladých mozků nejvíce zápasí země Španělska a Portugalska, které pociťují následky velmi intenzivně (ČTK 2012).

3.3 Ukazatele ekonomického srovnání

Hlavní cíl této diplomové práce je ověření předpokladu, že hospodářská krize z roku 2008 má menší dopady na Evropskou unii, než na obdobné integrační uskupení na africkém

kontinentu. K vzájemnému porovnání těchto integračních celků byly využity databáze světových organizací, konkrétně pak jejich ekonomické ukazatele. Zdroj, ze kterého jsou aktuální informace čerpány, je internetová databáze Světové banky. Bohužel tento portál někdy nabízí neúplné údaje; u některých zemí dokonce nejsou potřebné informace uvedeny vůbec. Vypovídající hodnota vybraných ukazatelů by neměla být touto skutečností zásadně ovlivněna. Dalšími zdroji, jejichž data byla v rámci dalších podkapitol využita, je Evropský statistický úřad a Mezinárodní měnový fond. Pro srovnání byly zvoleny následující ekonomické ukazatele:

1. Inflace
2. Hrubý domácí produkt – tempo růstu reálného hrubého domácího produktu
3. Nezaměstnanost
4. Běžný účet platební bilance
5. Podnikatelské prostředí

3.3.1 Inflace

Inflace ve své zjednodušené podobě znamená všeobecný nárůst cenové hladiny v čase. Ukazatel inflace jako jeden z důležitých faktorů ekonomiky udává míru poklesu kupní síly peněz za určité období. Pokud je inflace kladná, což nastává ve většině případů, pak kupní síla peněz klesá a obráceně, pokud cenová hladina klesá, finanční prostředky se stávají hodnotnějšími. Ze statistického hlediska inflace vychází z cenových změn vyčíslených prostřednictvím indexů spotřebitelských cen. Tyto cenové indexy poměřují úroveň cen vybraného koše zboží a služeb ve dvou srovnávacích obdobích. Zkoumaným ukazatelem této podkapitoly bude míra inflace, které se vyjadřuje přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen. Samotný index pak udává procentní změnu průměrné cenové hladiny za daný rok oproti roku základnímu (Fialová, 2011).

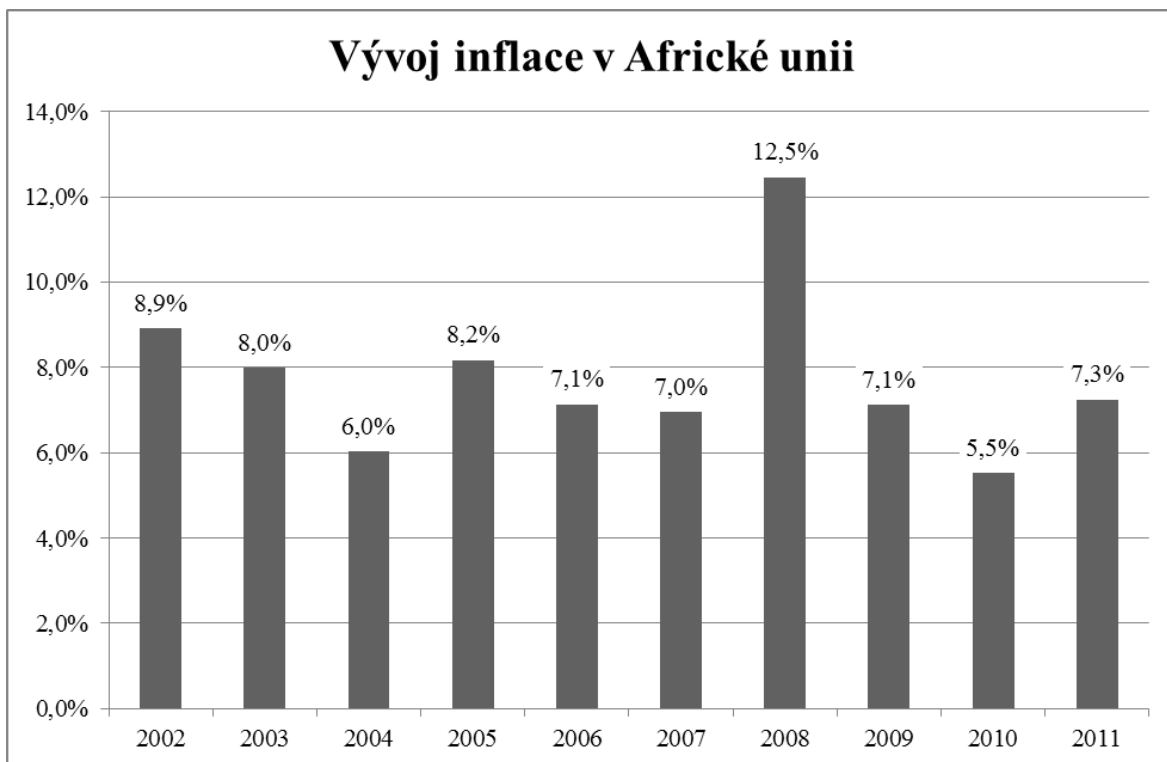
Důsledkem zvýšené míry inflace je snížení poptávky, což vede k celkovému poklesu odbytu zboží a služeb, a tedy i k poklesu reálného GDP. Zvýšení inflace má i negativní dopad na mzdy, protože se při takovém stavu snižuje kupní síla mezd. Imunita hmotných nefinančních aktiv vůči inflaci má za následek jejich zvyšující se nominální hodnotu. Na opačné straně jsou rostoucí inflací ovlivněny náklady firem, příjemci stálých nominálních

příjmů a lidé, jež jsou působením inflace a rostoucích mezd, přesunuti do vyšších daňových pásem. Firmy při porovnání reálných výnosů s reálnými náklady nemohou určit přesnou vypovídající hodnotu investic, což pak může být důvod, kterým je odrazuje od dalšího investování. Nárůst cenové hladiny přináší výhodu dlužníkům, kdy s rostoucím platem a při stejné úrokové sazbě je hodnota vrácených peněz menší. Někteří na změnách cenové hladiny vydělávají, jiní prodělávají. Takový efekt se nazývá redistribuční, při jehož působení dochází k přerozdělení aktiv mezi jednotlivými ekonomickými skupinami (Lambl, 2012).

Nejprve je důležité zmínit, že zdrojem informací, ze kterých byly zjišťovány údaje o vývoji inflace, je databáze WB. Bohužel tento portál nenabízí míru inflace pro samotný agregát Africké unie, nýbrž jen pro subsaharský region. Vybrané hodnoty jsou naměřeny pro jednotlivé státy, resp. členy AU, a z těchto údajů je zprůměrována hodnota inflace za celou Africkou unii. Pro lepší pohled na průběh inflace na africkém kontinentu budou využity údaje zprůměrované pro AU i údaje naměřené jen pro subsaharský region^x.

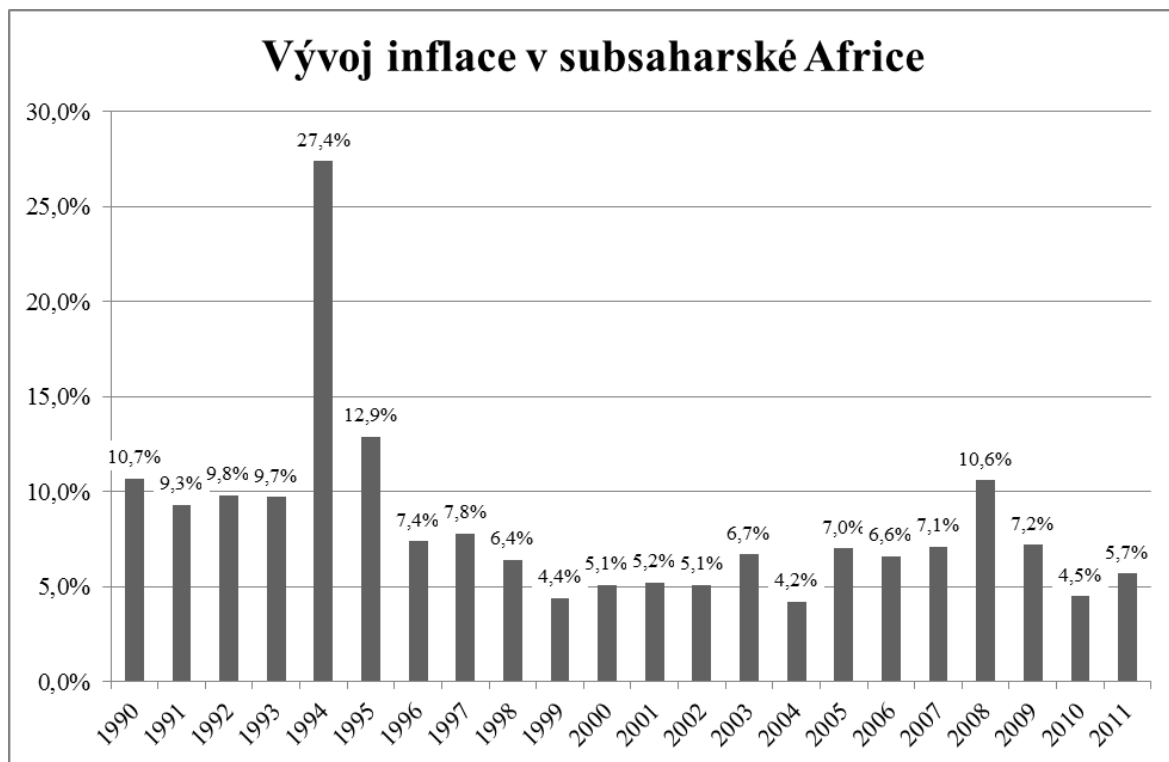
^x Subsaharský region zahrnuje všechny státy Afriky, kromě zemí severní Afriky - Alžírsko, Džibuti, Egypt, Libye, Tunisko a Maroko, které však není členem AU. Členění na základě dat (WB 2013).

Obrázek 3: Vývoj inflace v Africké unii

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z (WB 2013)

Obr. 3 vyobrazuje průměrnou míru inflace pro členské státy Africké unie od doby vzniku tohoto afrického integračního uskupení. Vysoké hodnoty inflace jsou obrazem nesourodosti hospodářského vývoje celého kontinentu, pod nějž se podepisují i problémy, které tento region sužují už od dob kolonializmu. Při pohledu na inflační trend lze rozpoznat určité oscilační pásmo, ve kterém se naměřené hodnoty pohybují. Míra inflace na africkém kontinentu se udržuje v rozsahu 7-9 %. V roce 2008 se však růst cenové hladiny dostává až nad svou 12% hranici, což oproti předchozím rokům skýtá nárůst až o pět procentních bodů. Důsledek takového prudkého zvýšení lze hledat možná i v šíření vlivů krize na všechny světové kontinenty. Následující roky se však už trend vrací do průměrných čísel.

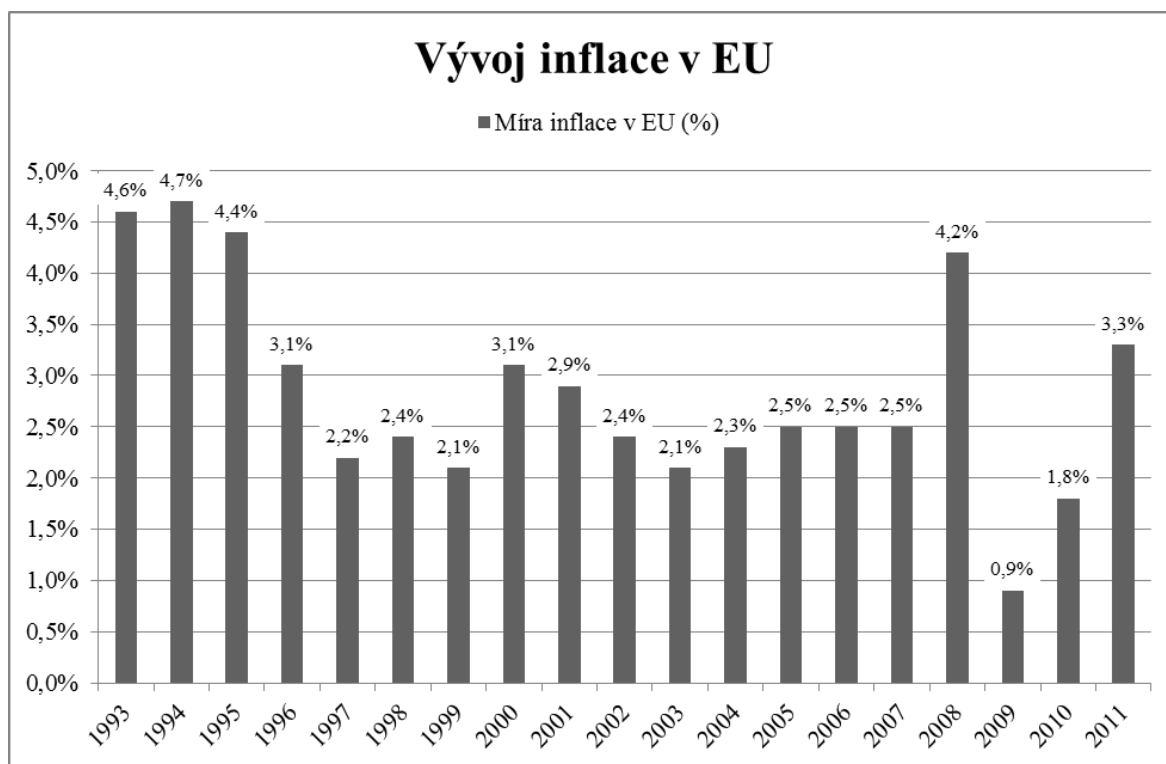

Obrázek 4: Vývoj inflace v subsaharské Africe

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z (WB 2013)

Při pohledu na průběh cenové hladiny v subsaharském regionu na obr. 4 je vidět její značné kolísání během posledních 20 let. Po značných výkyvech na konci 20. století, se míra inflace pohybovala kolem 5% hodnoty. S rokem 2005 tempo růstu cenové hladiny nabíralo rostoucí trend a při propuknutí finanční krize se hodnota inflace vyšplhala až nad 10% hranici.

Obrázek 5: Vývoj inflace v Evropské unii

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z (WB 2013)

Na obr. 5 je znázorněn průběh růstu cenové hladiny u členů Evropské unie. Vývoj inflace během posledních 20 let v EU nemá takové výkyvy jako u AU. Od roku 1990 je na první pohled vidět, že průběh inflace měl klesající tendenci. Ke konci 20. století se situace stabilizovala a inflace se pohybovala v rozmezí 2-3 %. Občasné kolísání bylo způsobeno vstupem nových členských států do Unie. K významnějšímu zvratu dochází v roce 2008, kdy se zvýší o téměř dva procentní body. Je zde zřejmé, že se finanční krize přesouvá i na evropský kontinent. Krach několika finančních institucí se podepisuje na prudkém poklesu míry inflace registrovaném v roce 2009. Ta se dostává až pod 1% hranici, díky záchranným opatřením a stabilizaci ze strany členských vlád nedošlo ještě k výraznějšímu propadu, jako tomu bylo například v USA, kde byla ve stejném období zaznamenána deflace.

Při vzájemném porovnání obou grafů ve stejném období, konkrétně od roku 2007, kdy je ekonomy přiznán oficiální začátek finanční krize, dochází současně k nárůstu cenové hladiny. Rozdílné jsou však hodnoty, kterých inflace při tomto nárůstu dosahuje. V případě AU, respektive subsaharského regionu, je zaznamenána 10% výše a vzestup o 3,5 %. Evropská unie udává ve stejném roce hodnotu 4,2 % a nárůst o 1,7 %. Důležité je zmínit

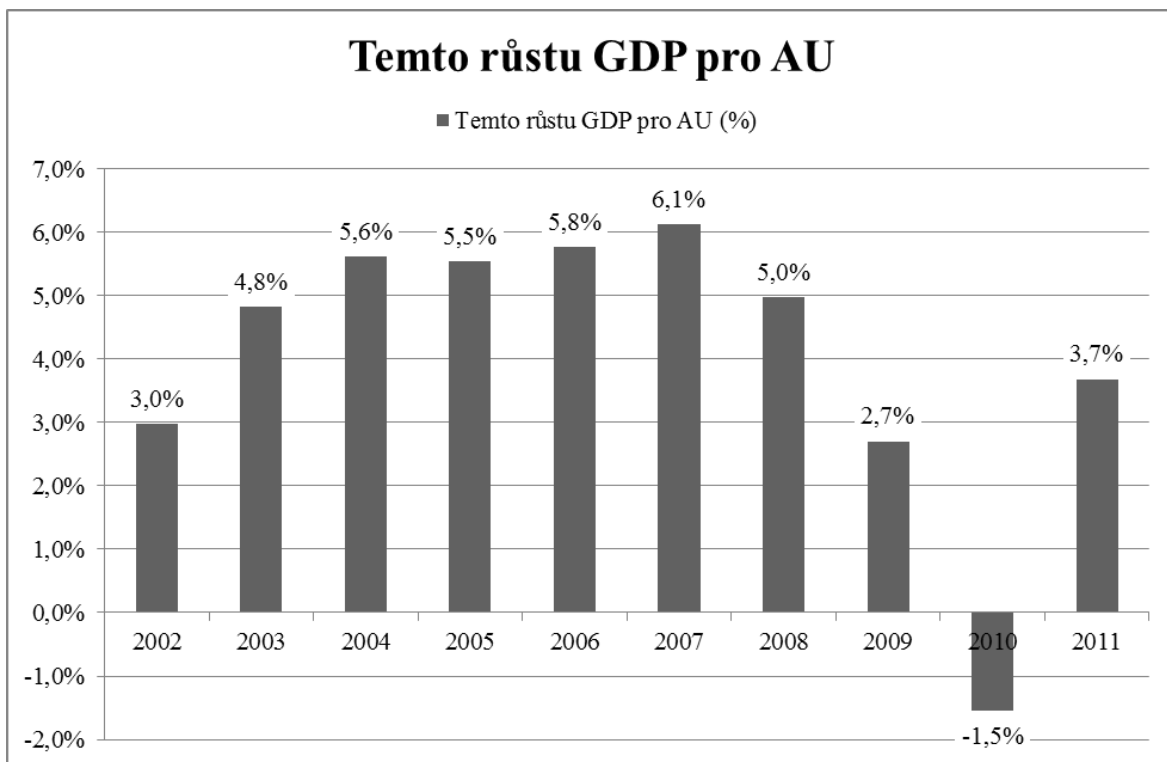
tempo růstu cenové hladiny v následujících letech, kdy její hodnota viditelně klesne v obou zkoumaných případech.

Databáze IMF na rozdíl od WB nabízí vývoj inflace (ve spotřebitelských cenách) i pro rok 2012 a projektové prognózy dalších let. Od roku 2009 míra inflace v EU vykazuje vzestupný trend. Rok 2012 by však měl být v tomhle ohledu přelomový, protože na základě zjištěných dat a vývojových prognóz IMF bude tempo růstu cenové hladiny klesat. Důkazem jsou i naměřená data v roce 2012 ve výši 2,6 % a předpověď pro následující roky 2013 a 2014 zní 1,9 %, respektive 1,8 %. Stejná tendence se budou projevovat i na africkém kontinentu. I zde by měla v následujících letech míra inflace dosahovat nižších hodnot než doposud (IMF 2013).

3.3.2 Hrubý domácí produkt – tempo růstu reálného GDP

Dalším vybraným ukazatelem, který by měl charakterizovat hospodářskou situaci v období krize, je hrubý domácí produkt. Tento faktor je důležitým ukazatelem pro vývoj národního hospodářství a výkonnosti ekonomiky. Nebudou se zde brát v úvahu celkové hodnoty GDP, nýbrž jen jednotlivé meziroční přírůstky, naměřené za určité časové období, vyjádřené v procentech. Meziroční tempo růstu reálného produktu by mělo mít pro danou problematiku dostatečně vypovídající hodnotu.

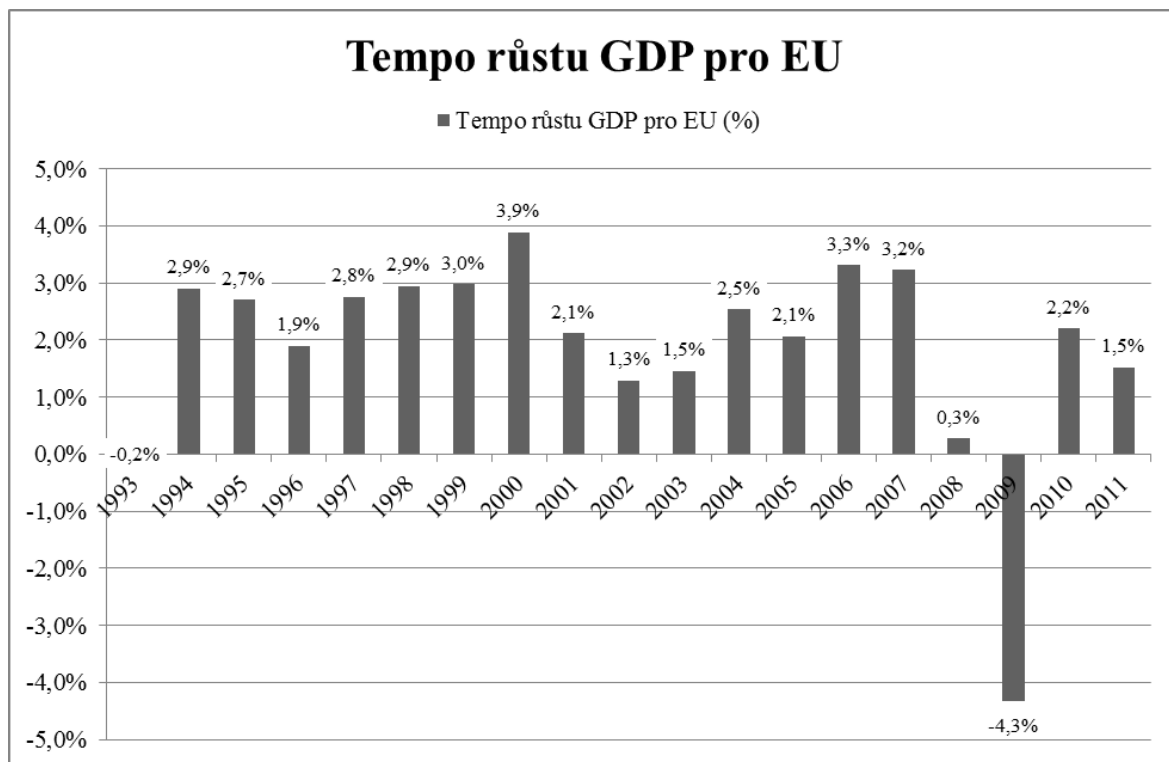
Měření a následný výpočet tempa růstu GDP bylo prováděno ve stálých cenách GDP (tj. *GDP constant 2000 US\$*) pro všechny členy AU a stejný postup byl zvolen i pro členské státy EU, kde byly postupně zpracovávány údaje zemí až po jejich vstupu do EU.

Obrázek 6: Tempo růstu GDP pro Africkou unií

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z (WB 2013)

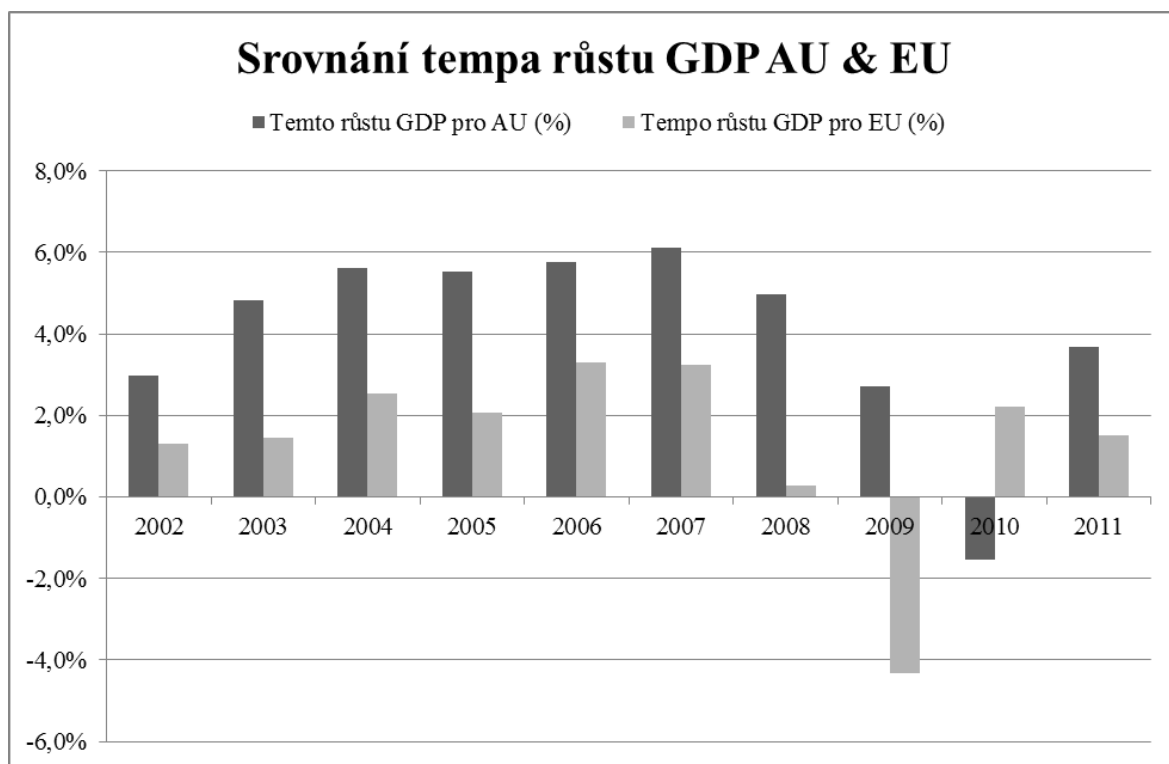
Africká unie si od svého vzniku udržuje rostoucí trend reálného produktu, který se po většinu let pohybuje mezi 4-6 %. Změna nastává s postupným přesunem hospodářské krize z USA do jiných oblastí světa. Vzhledem k provázanosti ekonomik všech kontinentů krize postihuje i výraznou část zemí Africké unie. Z obr. 6 lze pozorovat klesající tendence růstu GDP už po roce 2007. K výraznějšímu propadu dochází až v roce 2009, kdy africká ekonomika zpomalila o více než dva procentní body a následné zbrzdění o více než 4 % v roce 2010 je vnímáno jako nejhorší stav ekonomiky AU od jejího vzniku. Tempo růstu reálného produktu sklouzává do záporných hodnot, dopady krize dosahují maximální intenzity. V následujícím roce přichází opětovný nárůst a přírůstek reálného produktu dosahuje téměř 4% výše. V danou chvíli se zdá, že výkonnost africké ekonomiky se obnovuje, což je pro tento kontinent důležitou prioritou.

Obrázek 7: Tempo růstu GDP pro Evropskou unii

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z (WB 2013)

Na obr. 7 je znázorněno tempo růstu reálného produktu pro celou Evropskou unii od doby jejího založení. Na první pohled je vidět kolísání, které v mnoha případech souvisí i s průběžným přistupováním dalších členských zemí. Nejvyšší důležitost je však přikládána období Velké recese, kdy se finanční krize po mezibankovních kanálech přemísťuje do Evropy a zasahuje zde nejrozvinutější ekonomiky světa. Po vypuknutí krize v roce 2007 je viditelný dopad na růst GDP v EU v roce nadcházejícím, kdy je zaznamenáno zpomalení dosahující tří procentních bodů a hodnota ekonomického růstu se tak přiblížila k nulové hranici. O rok později se tempo růstu reálného produktu propadá až do záporných hodnot, konkrétně na -4,3 %. V danou chvíli se naplno projevují účinky hospodářské recese. K odvrácení nepříznivého vývoje evropské ekonomiky dochází v roce 2010, kdy hospodářský růst dosahuje opět kladných hodnot.

Obrázek 8: Srovnání tempa růstu GDP Africké a Evropské unie

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z (WB 2013)

Při sloučení obou grafů dohromady je patrné, že dopady krize na růst GDP se projevují na obou kontinentech v různých časových intervalech. Finanční krize, jež se váže k roku 2007, se z USA nejprve přesouvá do Evropy, kdy hned roku 2008 je zaznamenáno výrazné zpomalení ekonomiky. Reálný produkt se pak propadá ještě několik následujících měsíců. Když v Evropě dochází k poklesu reálného produktu, Africká unie si udržuje ještě průměrné hodnoty a její ekonomika nepociťuje žádné výrazné změny.

Situace se mění až v roce 2009, kdy hospodářský růst AU dosahuje polovičních hodnot a současně v Evropě statistici uvádí pro stejný ukazatel záporná čísla. V dalším roce se karta obrací, na africkém kontinentu se s ročním zpožděním dostává růst reálného produktu pod nulovou hranici, kdežto v EU hodnoty směřují k předkrizové úrovni. Rok 2010 naznačuje, že Evropa se z působení krize zotavuje a v Africe její negativní vliv kulminuje. Společným rysem pro obě unie zůstává délka působení krize, kdy na obou kontinentech se dle měření tempa růstu GDP viditelně projevuje po dobu 2 let. Po zmíněných dvou letech ekonomika obou organizací nabírá opět rostoucí trend. Další věc, kterou v obrázku lze porovnat, je intenzita dopadů krize. Ta se získá vypočítáním rozdílu maximální

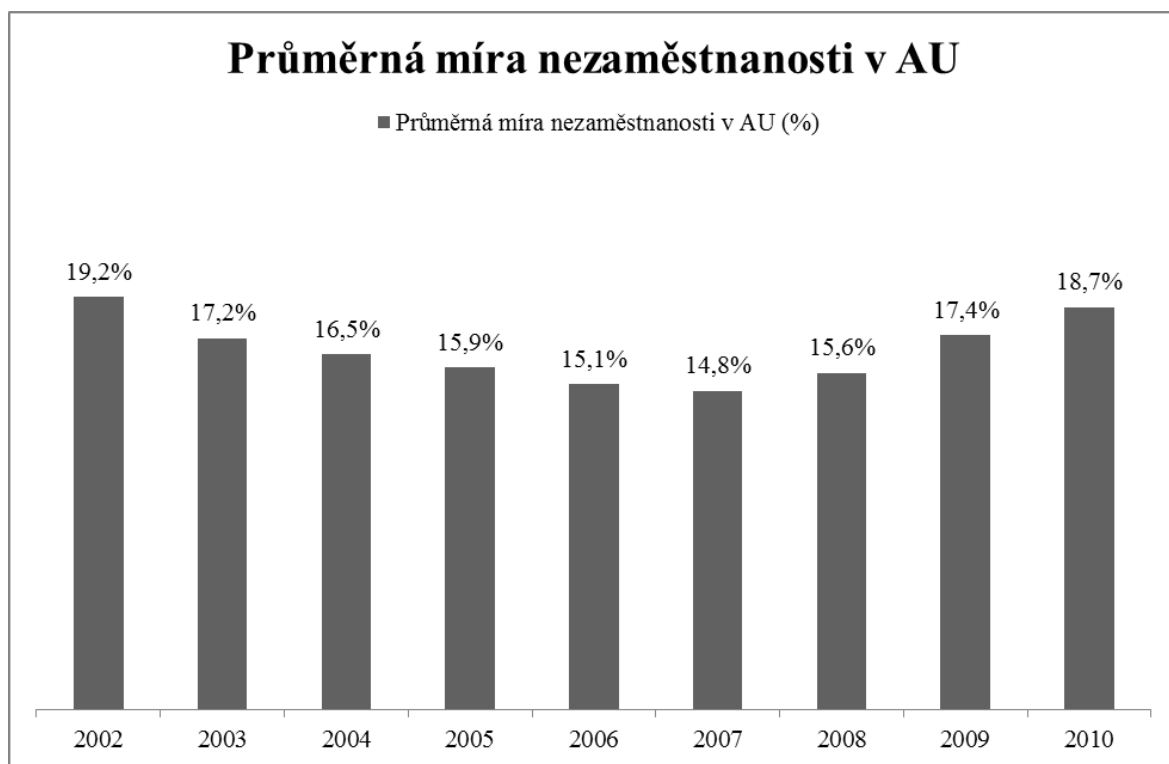
a minimálních absolutních hodnot v období, kdy se dopady krize na ekonomikách obou unii nejvíce projeví.

- Evropská unie v roce 2007 dosahovala v průměru 3,2 % hospodářského růstu a její maximální pokles se uvádí -4,3 %. Rozdíl mezi oběma úrovněmi se rovná 7,5 % bodu.
- Africká unie svých maximálních hodnot růstu dosahuje právě roku 2007 na úrovni 6,1 %. Naopak u nejnižšího údaje se uvádí výše -1,5 % a dohromady to dává rozpětí o velikosti 7,6 %.

Zjištěné výsledky se zde zcela shodují, proto lze tvrdit, že s ohledem na intenzitu dopadů krize je vliv u obou stejný. Dalo by se proto očekávat, že africký kontinent, vzhledem k potenciálně méně stabilnímu stavu ekonomiky, bude mít naměřené výkyvy rozsáhlejší. Odlišnost zůstává pouze v období, kdy se krize projevuje na tempu růstu GDP.

3.3.3 Nezaměstnanost

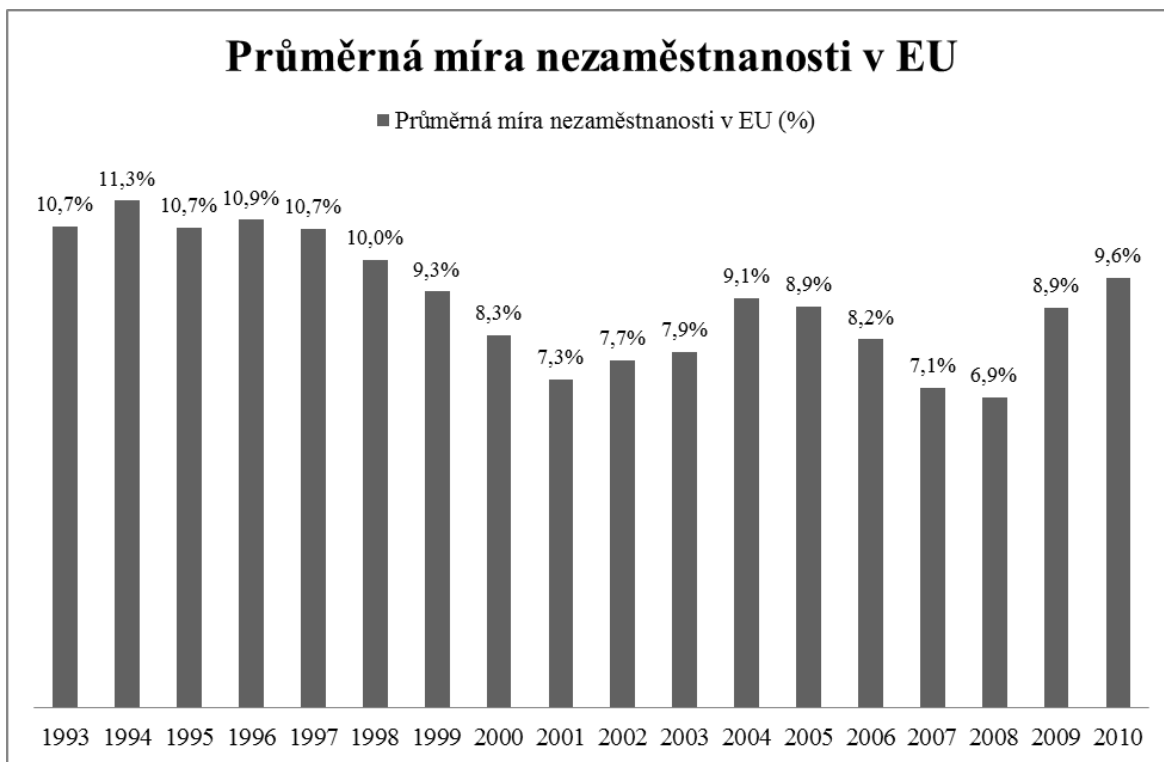
Třetím vybraným ukazatelem výkonnosti ekonomiky, kterým se bude tato podkapitola zabývat, je nezaměstnanost. V tomto případě byla vybrána z možných údajů, které se týkají nezaměstnanosti, průměrná míra nezaměstnanosti. Jak tomu bylo u předchozích ukazatelů, tak i zde budou porovnávány míry nezaměstnanosti nejprve u Africké a poté u Evropské unie. Pro získání informace byl opětovně využit portál Světové banky. K výpočtu průměrné míry nezaměstnanosti byly použity údaje o počtu pracovní síly (*Labor force, total*) a míra nezaměstnanosti pro jednotlivé země (*Unemployment, total*). Celková míra nezaměstnanosti za Evropskou i Africkou unii byla vypočtena jako vážený průměr národních měr nezaměstnanosti, jehož váhami jsou právě počty pracovních sil v jednotlivých zemích.

Obrázek 9: Průměrná míra nezaměstnanosti v Africké unii

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z (WB 2013)

Obr. 9 zobrazuje průměrnou míru nezaměstnanosti pro členské země Africké unie. Naměřené hodnoty udávající ve svém průběhu dva vývojové trendy. Od roku 2002, který je rokem vzniku AU, se míra nezaměstnanosti ubírá klesajícím tempem. Vzhledem k počtu členských zemí se jedná spíše o postupně klesající tendenci bez jakýchkoliv výraznějších výkyvů. Takový stav trvá až do roku 2007, kdy se míra nezaměstnanosti AU nachází na své nejnižší úrovni. Od tohoto roku nastupuje trend opačný, respektive rostoucí. Rozdíly mezi jednotlivými úrovněmi následujících let rostoucího trendu dosahují však větších hodnot, než tomu bylo u klesajícího vývoje. To znamená, že růst nezaměstnanosti je rychlejší než její předchozí pokles. Průběh míry nezaměstnanosti má obdobnou podobu jako tempo růstu GDP, ač v inverzním vyjádření.

Obrázek 10: Průměrná míra nezaměstnanosti v Evropské unii

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z (WB 2013)

S pohledem na průměrnou míru nezaměstnanosti EU lze usoudit, že na začátku nového tisíciletí se projevoval snižující se trend, kde lidé snadněji nacházeli nová pracovní místa, a firmy měly dostatečné možnosti přijímat novou pracovní sílu. První zvýšení nezaměstnanosti přichází v roce 2004, což je důsledek spíše růstu počtu členských států, než důsledek nějaké krizové situace. V dalších letech se trend snižování opakuje až na minimální úroveň 6,9 %, které je dosaženo roku 2008. Přesto, že míra nezaměstnanosti dosahuje od vzniku EU svého minima, ostatní zmíněné ukazatele (inflace a tempo růstu GDP) rostou, resp. klesají do nepříznivých hodnot. Podobný vývoj se tedy dal očekávat i u počtu pracovních míst v EU. Následující rok vzrostla průměrná míra nezaměstnanosti o celé dva procentní body a rok později, tedy v roce 2010 byl naměřen další nárůst. Statistická databáze WB pro nadcházející roky další údaje neposkytuje, ale dalo by se předpokládat další navyšování. Rostoucí inflace a klesající tempo růstu GDP nelze považovat za primární příčiny rostoucí nezaměstnanosti, ale všechny tři faktory mají vzájemnou spojitost při zachycování vlivů krize.

Nejaktuálnější informace o stavu nezaměstnanosti v EU, které jsou uvedeny na portálu Eurostatu, udávají naměřenou míru nezaměstnanosti pro únor 2013 ve velikosti 10,9 %.

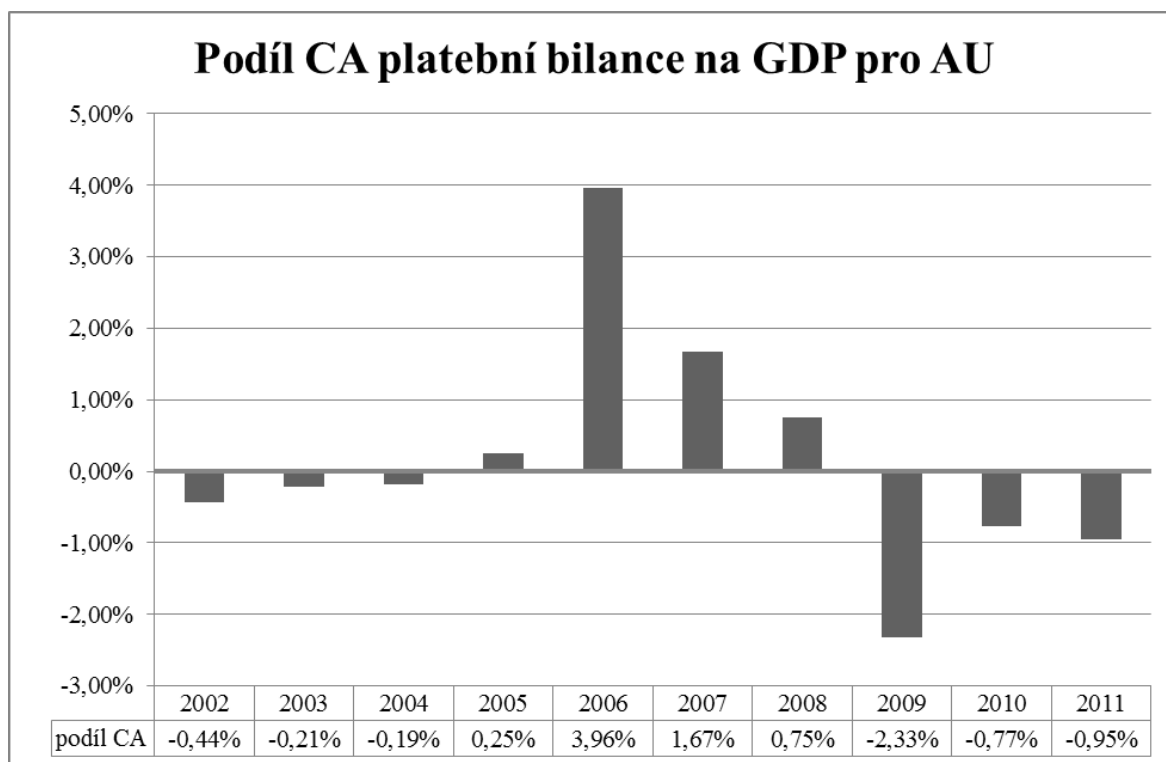
Tento údaj koresponduje i s počtem lidí, kteří oproti lednu téhož roku přišli o práci, ve výši 76 000. Existuje zde i vzájemné srovnání s únorem předešlého roku, kdy byla naměřena hodnota 10,2 %. V objemovém vyjádření to znamená, že za zmíněný rok se v EU rozrostl počet nezaměstnaných o 1,805 milionů lidí (Eurostat 2013).

3.3.4 Běžný účet platební bilance na GDP

Vývoj běžného účtu platební bilance na GDP je hlavním předmětem pozorování této podkapitoly. Jako nedílná součást této problematiky budou zmíněny i dopady hospodářské krize na mezinárodní obchod.

Na běžném účtu (CA) jsou zachyceny platby firem a domácností, které nemají povahu mezinárodních investic. Jedná se tak o platby získané z probíhajících toků zboží (vývoz a dovoz) a služeb (příjmy a výdaje z dopravních služeb, cestovního ruchu a ostatních služeb), výnosy z kapitálu, investic a práce (úroky, dividendy, reinvestované zisky, pracovní příjmy).

Snižování záporného salda běžného účtu na GDP je spojeno se zlepšováním stavu exportu, což znamená nárůst vývozu zboží a služeb, dále i rostoucí výnosy rezidentů ze zahraničních investic. Naopak ke zhoršování běžného účtu přispívá větší objem dováženého zboží a služeb a v neposlední řadě také růst příjmů zahraničních investorů, plynoucích z tuzemských investic.

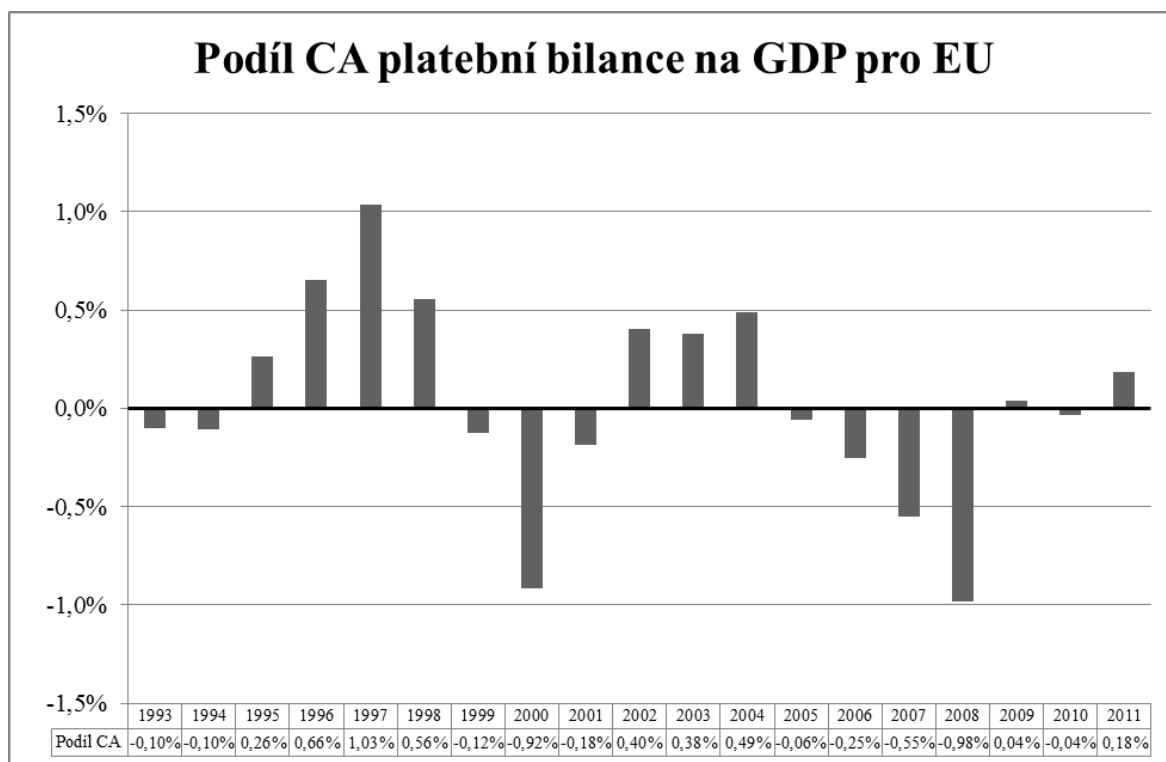

Obrázek 11: Podíl běžného účtu platební bilance na GDP pro Africkou unii

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z (WB 2013)

Podíl CA platební bilance pro Africkou unii se od jejího založení pohybuje kolem nulové úrovně. Prudkou vzestupnou tendenci zaznamenává od roku 2005 a následujícího roku dosahuje své maximální hodnoty, ve velikosti téměř 4 %. Od této doby vývoj obrací a v dalších několika letech, rok co rok, vykazuje stále nižší hodnoty. V roce 2009, druhý rok po vypuknutí krize, statistici naměří schodek CA ve výši 2,33 %. Jedná se tak o postupný propad o více než šest procentních bodů. V dalších dvou letech, která portál WB vykazuje, jsou hodnoty CA stále ve schodku, ale nedosahují ani 1% úrovně.

Obr. 11 zachycuje vývoj CA platební bilance pro Africkou unii do roku 2011, IMF udává hodnoty i pro další roky, ale pouze pro subsaharský region. Hodnoty nejsou tudíž zcela srovnatelné, ale dá se z nich odhadnout, jaký bude pravděpodobně další průběh vývoje platební bilance na africkém kontinentu. *World Economic Outlook* (WEO) uvádí, že v roce 2012 byl v subsaharské Africe naměřen 2,8% schodek CA na celkovém GDP. Pro následné dva roky jsou vypracované projektové předpovědi, které naznačují stále schodkový trend a předpovídají hodnoty 3,5 %, respektive 3,9 % (IMF 2013).

Obrázek 12: Podíl běžného účtu platební bilance na GDP pro Evropskou unii

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z (WB 2013)

Obr. 12 zachycuje podíl běžného účtu platební bilance na celkovém GDP pro Evropskou unii od jejího vzniku. EU si udržuje víceméně vyrovnaný CA s odchylkami ± 1 % GDP. Extrémní hodnoty dosahují v záporných i kladných oblastech nejvýše 1 %. Nejnižší stav podílu CA byl však naměřen v roce 2008, kdy dosahují negativních výsledků i jiné makroekonomické ukazatele. Klesající tendenci však lze vysledovat již v předcházejících letech, kdy se saldo CA od vstupu nových států postupně propadá, až dosáhne zmíněného roku 2008 svého minima. V dalších letech je vidět už zlepšení rovnováhy exportu a importu a podíl CA platební bilance na GDP se v EU vrací přibližně k nulové hranici.

Podle WEO, každoročně vydávaného IMF, by měla EU roku 2012 zaznamenat přebytek CA platební bilance k GDP ve velikosti 0,5 %. Předpověď pro nadcházející rok 2013 uvádí dle ekonomických náhledů přebytek CA na úrovni 0,7 %. Jsou zde uvedeny i možné hodnoty pro rok 2017, které by se v odhadech měly pohybovat pro EU v přebytku 1,2 %, pro subsaharskou Afriku je pak předpovězen schodek ve výši 3,9 % (IMF 2013).

Dopady hospodářské krize se projevují ve všech oblastech ekonomiky. Nelze zcela přesně určit, kdy byl dopady zasažen i mezinárodní obchod. Dá se však předpokládat, když se

světová ekonomická krize začínala šířit postupem roku 2009, že propad domácí poptávky a s tím i pokles mezinárodního obchodu se váže k roku 2010. Obecné vlivy na světový vývoz a dovoz se uvádí (Kalínská, 2010):

- Se snížením výdajů na spotřebu a investice, což má za následek pokles dovozů a vývozů jiných států. Obecně bráno pak klesá domácí poptávka, která je nezbytným instrumentem pro ekonomiku.
- Dalším projevem je makroekonomická nestabilita, která pro budoucí vývoj ovlivňuje ekonomické subjekty při exportech a importech zboží a služeb.
- Omezené možnosti získání úvěru nebo nárůst úrokových sazeb jsou důsledkem ztížené situace na finančních trzích, která má dopad na vývozce a dovozce financující své obchodní aktivity pomocí dostupných úvěrů.
- Změny kurzového režimu a průběh měnových kurzů. Přejít na jiný kurzový režim může mít negativní dopad na průběh podnikání, například v podobě dodatečných nákladů kvůli časovým prodlevám. S vývojem měnového kurzu pak dochází k možnému znehodnocování měny, zlepšení pozice vývozců, omezení dovozu a naopak.
- Stát se v době krize snaží podpořit domácí výrobce tím, že zavádí momentální obchodní překážky a jiná omezení pro zahraniční konkurenci. Jedná se o nejrůznější formy otevřeného či skrytého protekcionismu.

3.3.5 Podnikatelské prostředí

„Světová banka se již od roku 2004 zabývá hodnocením podnikatelského prostředí 185 rozvinutých tržních ekonomik i rozvojových zemí světa z pohledu podnikové sféry zaměřující se na příznivé podmínky pro podnikání, regulace v podnikání, vlastnická práva, atraktivitu pro zahraniční investory a konkurenceschopnost. Index snadného podnikání (EDBI) kvantifikuje konkrétní informace o fungování podnikatelského prostředí a o nákladech a administrativní náročnosti, které souvisí s chodem podniku. Tabulka 1 ukazuje parametry indexu Doing Business. Parametry jednotlivých oblastí se rovnoměrně podílí na hodnotě dílčího ukazatele. Dále je určena normalizovaná hodnota pro každý parametr podle vztahu (1):

$$EDBI = \frac{\sum \frac{y_{\max} - y}{y_{\max}}}{n} \quad (1)$$

kde $y_{\max}$ je maximální (tzv. nejhorší dosažená) hodnota v dané oblasti, y je hodnota dosažená v dané konkrétní ekonomice a n je počet hodnocených dimenzí podnikatelského prostředí.

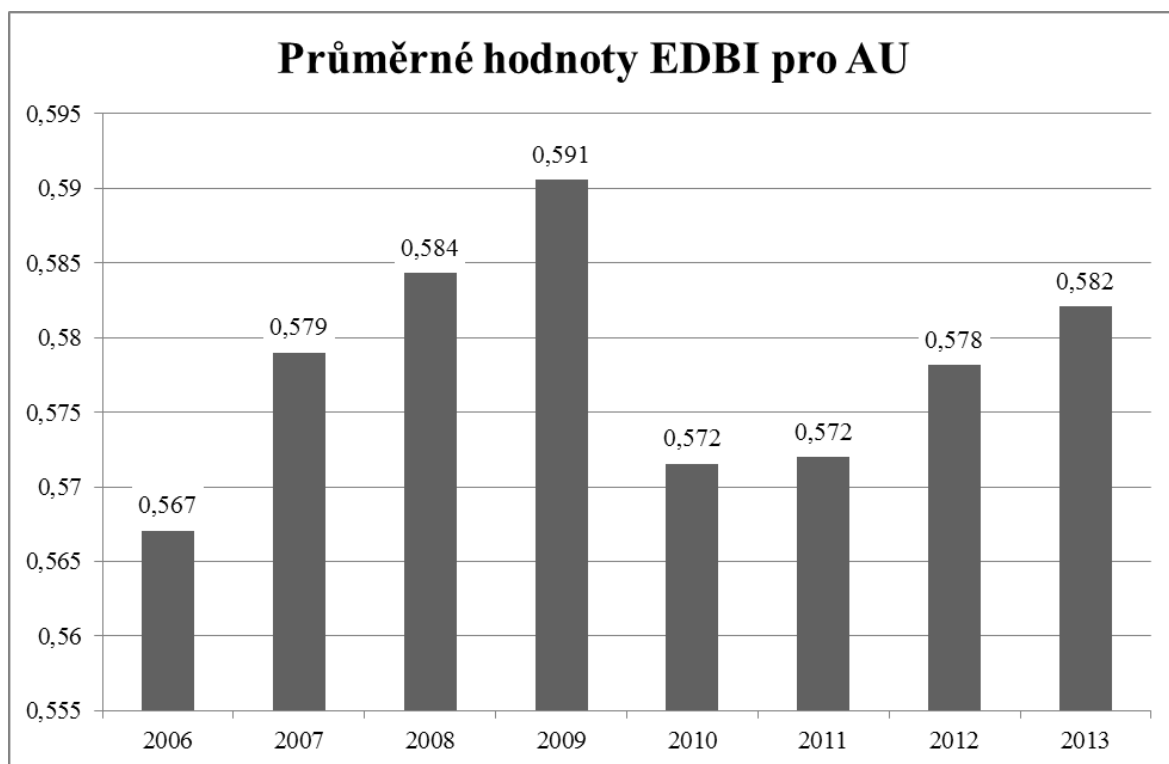
Tabulka 1: Parametry pořadí *Doing Business*

Zahájení podnikání (počet procedur, čas, náklady a finanční hledisko)
Obtížnost získání stavebního povolení (počet procedur, čas, náklady na získání stavebního povolení)
Obtížnost získání elektrické přípojky (počet procedur, dní a finančních nákladů nutných pro získání elektrické přípojky)
Registrace a převedení komerční nemovitosti (počet procedur, dní a finančních nákladů na registraci vlastnictví)
Možnost získání úvěrů (index sály právních předpisů, index informovanosti)
Ochrana investorů (síla ochrany minoritních investorů vůči zneužití podnikových aktivit ze strany manažerů)
Daňová zátěž (počet, čas na přípravu a vyplnění daňových přiznání, podíl celkové daňové zátěže na hrubém zisku)
Mezinárodní obchodování (dokumenty, náklady a čas spojený s vývozem a dovozem)
Efektivnost soudů (procedury, náklady a čas na řešení obchodních sporů)
Vyhlášení insolvence (doba v letech, za kterou dostanou věřitelé zapláceno a finanční náročnost insolvenčního řízení)
Pracovněprávní předpisy (dle nové metodiky pro index 2014)

Zdroj: (WB 2013b)

Hodnota EDBI tedy určuje, jak snadné je v dané ekonomice podnikání, resp. jak kvalitním je institucionální podnikatelské prostředí v zemi. Země s nízkými hodnotami jsou na tom hůře, čím vyšší je hodnota EDBI tím lepší, více přátelské je podnikatelské prostředí.“
(Kraft, Bednářová, Kocourek, 2012, s. 32-33)

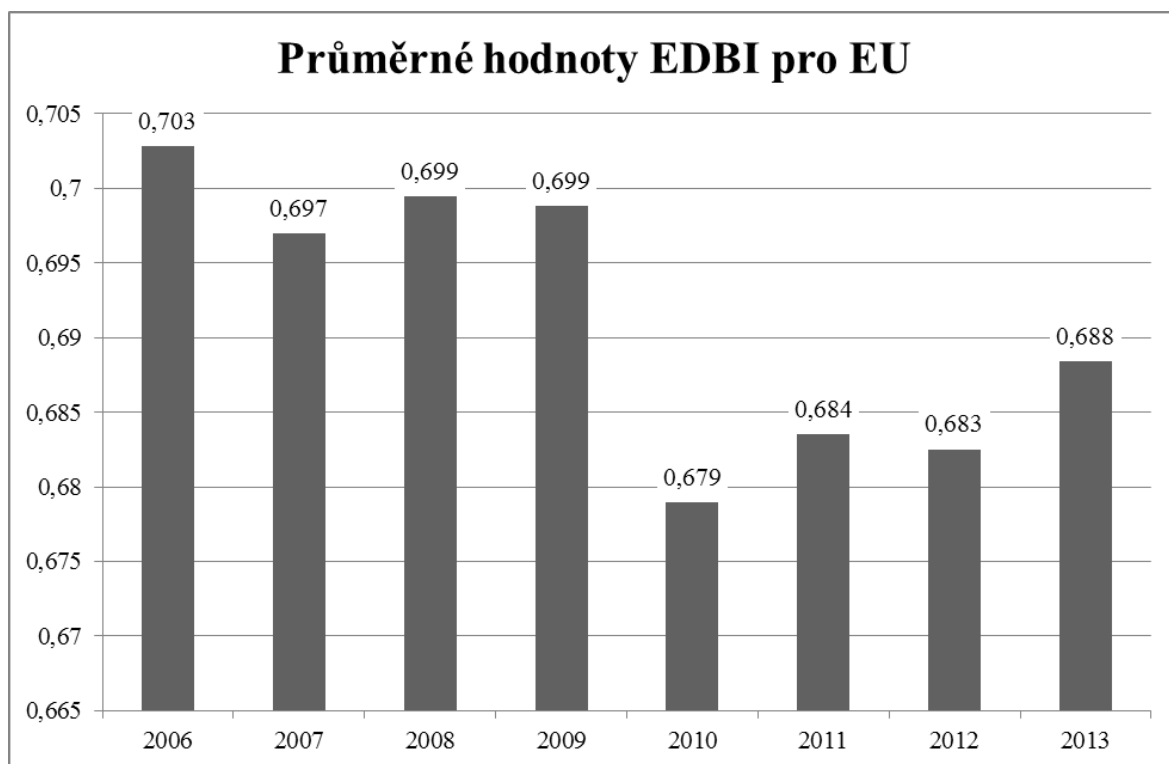
Následující grafická zobrazení úrovně podnikatelského prostředí v AU i EU jsou vypracována na základě dat poskytovaných WB a IMF. Výsledné hodnoty prezentují vážené průměry členských zemí jednotlivých unií zaznamenány v časové řadě. Jako váhy jsou použity hodnoty GDP jednotlivých zemí na základě parity kupní síly. Vypočítané údaje jsou vyhodnoceny od roku 2006, kdy WB poskytuje hodnoty nadpoloviční většiny parametrů pořadí *Doing Business*. U posledního zkoumaného roku jsou uvedeny hodnoty, které jsou dle odhadu IMF daný rok očekávány.

Obrázek 13: Hodnocení podnikatelského prostředí v AU

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat (WB 2013b, IMF 2013)

Při pohledu na vývoj podmínek podnikatelského prostředí na africkém kontinentu, lze dle poskytnutých údajů tvrdit, že se stav institucionálního zázemí pro podnikání postupně zlepšuje až do roku 2009. V roce 2010 dochází ke značnému propadu indexu EDBI a stejné hodnoty jsou vykazovány i v následujícím roce. Rok 2012 už opět ukazuje rostoucí trend, což znamená, že podmínky pro podnikání se v africkém regionu stávají příznivějšími. Takový trend by se dle odhadů měl udržovat v následném období. Reprezentativní zemí AU v dané oblasti může být např. Benin, které dosahuje roku 2013 téměř stejné hodnoty EDBI jako průměrná členská země AU.

Obrázek 14: Hodnocení podnikatelského prostředí v EU

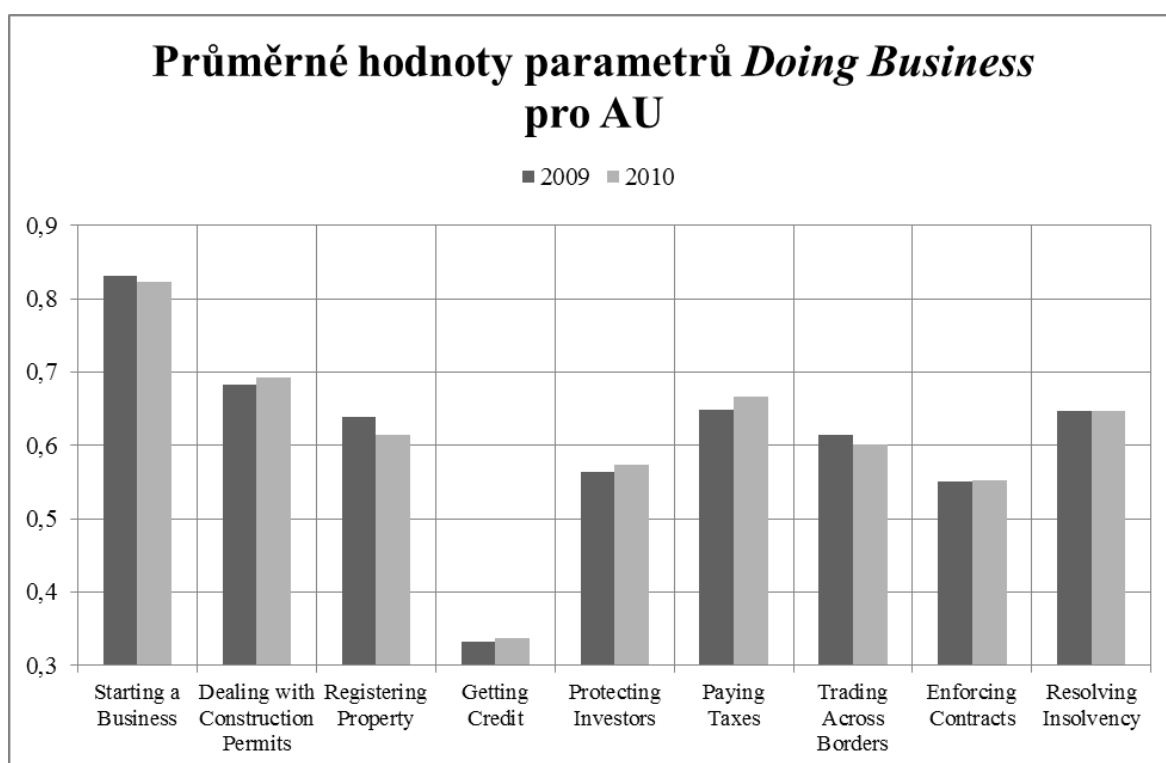
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat (WB 2013b, IMF 2013)

Hodnocení podnikatelského prostředí v zemích EU dosahuje dle předpokladu vyšší úrovně, než tomu bylo u členů AU. Rozdíl mezi naměřenými údaji obou unií dosahuje ve většině případů velikosti 0,1. Hodnoty EDBI se od roku 2006 pohybují převážně kolem úrovně 0,7. Změna nastává v roce 2010, kdy dochází k výraznému zhoršení podmínek pro podnikání, stejně jak tomu bylo i v případě AU. Následující roky je pak zaznamenáno mírné zlepšení. Odhadovaná hodnota pro rok 2013 pak předpokládá rostoucí trend. Vybranou zemí, která se svou hodnotou EDBI téměř shoduje s průměrem EU, je Lucembursko.

Když dojde ke vzájemnému srovnání podmínek podnikatelského prostředí u obou organizací, lze najít společné i rozdílné prvky. Při rozdělení zkoumaných 8 let na dvě poloviny, je vidět, že úrovně hodnot EDBI v prvních 4 let v EU jsou téměř konstantního rázu, neprojevuje se žádná klesající či rostoucí tendence. Kdežto v Africe při prvním čtyřletém období mají podnikatelské podmínky každý rok lepší hodnocení. V obou případech se stává zlomovým bodem rok 2010, kdy se index snadného podnikání propadá stejnou měrou o 0,020 body. Jelikož propad nastává na obou kontinentech, lze jej považovat za možný důsledek působení krize, který však v porovnání s ostatními

zkoumanými, ryze ekonomickými ukazateli zaznamenává negativní vliv s největší prodlevou. V druhé polovině, počínaje rokem 2010 a dále, byly naměřeny zvyšující se hodnoty EDBI a další průběh dle odhadů by měl pokračovat ve vzestupném trendu.

Součástí této podkapitoly bude i srovnání parametrů hodnocení podnikatelského prostředí mezi dvěma obdobími. Z racionálního hlediska se bude jednat o roky 2009 a 2010, mezi nimiž je značný propad hodnot indexu EDBI. Pomocí sloupcového grafu budou znázorněny změny průměrných hodnot jednotlivých tematických parametrů. Samotný index EDBI se skládá z deseti parametrů, v grafu jich však bude znázorněno jen devět. Faktor *Getting Electricity* (získání elektrické přípojky) na portálu WB pro rok 2009 není uveden.

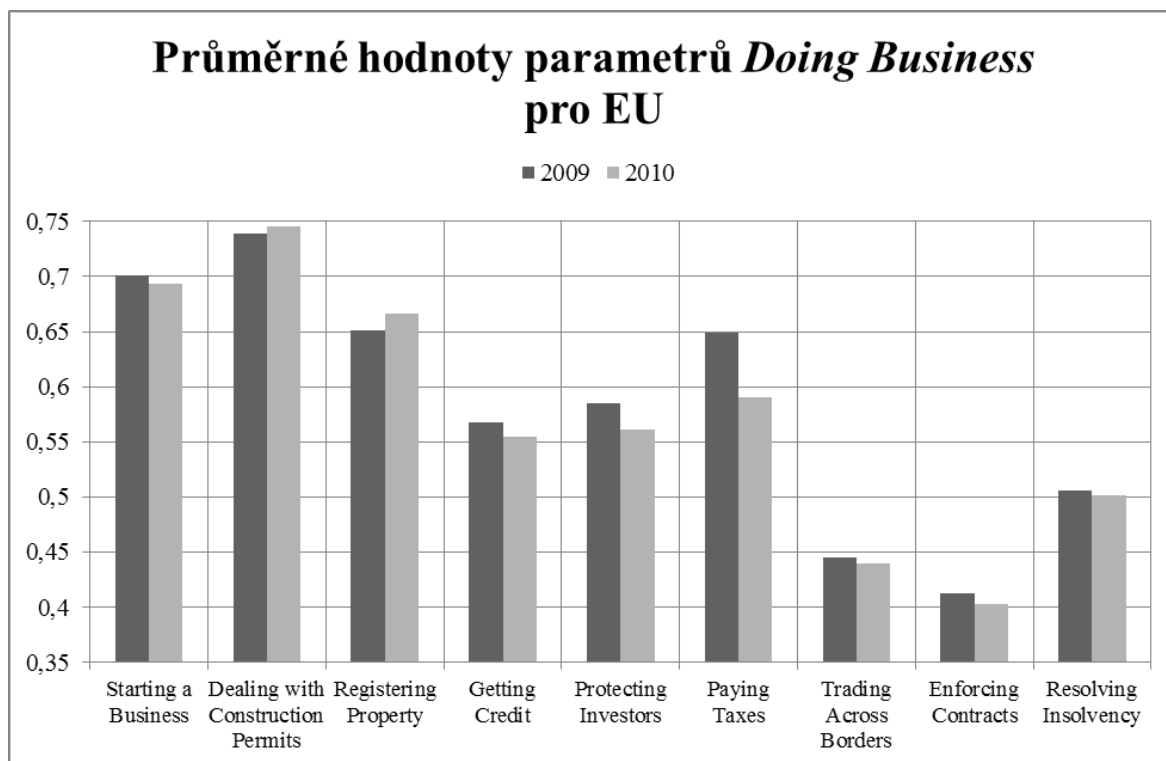
Obrázek 15: Meziroční změny parametrů *Doing Business* pro AU (2009/2010)

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat (WB 2013b)

Pohled na obr. 15 vypovídá o tom, že na meziročním srovnání parametrů *Doing Business* pro Africkou unii se projevují všechny možné tendence zkoumaných parametrů. Zlepšení stav lze uvést u faktorů: Získání stavebního povolení, Daňové zatížení či ochrana investorů. Oproti tomu, zhoršující se trend je zaznamenán při zahájení podnikání,

registraci majetku a mezinárodním obchodování. Neměnné zůstávají pak parametry vyhlášení insolvence či efektivnost soudního vymáhání.

Obrázek 16: Meziroční změny parametrů *Doing Business* pro EU (2009/2010)

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat (WB 2013b)

Obr. 16 dokazuje, že u všech parametrů *Doing Business* pro EU nastává při srovnání roků 2009 a 2010 určitá změna. Nepatrné zhoršení lze uvést u vyhlášení insolvence a v oblasti mezinárodního obchodování. Další propad hodnot je zaznamenán v případě zahájení podnikání, získání úvěru, ochraně investorů, efektivnosti soudů a největšího rozdílu oproti předchozímu roku dosahuje parametr daňového zatížení. Naopak mírné zlepšení podnikatelského prostředí v Evropě se uvádí pro získání stavebního povolení a registraci nemovitostí.

4. Řešení krize, aneb současné výzvy pro hospodářský rozvoj AU a EU

Krize s sebou přinesla důrazné varování pro současnou ekonomiku. Její možné projevy nedosahovaly takového rozsahu, díky finanční pomoci a zásahům ze strany vlád jednotlivých zemí. V současné době čelí EU hrozbě rozpadu, přičemž se čeká na první náznak či krok, který odstartuje „řetězovou reakci“. Jako politické uskupení má EU pramalou šanci na přežití, protože se jako seskupení hospodářské či podnikatelsko-vzdělanostní neprosadila.

Makroekonomické nástroje selhávají především díky své neflexibilní vlastnosti, kdy se ekonomika prezentuje jako stroj, nikoliv jako organismus, schopný se vyvíjet. Jako příklad lze uvést, že předpokladem pro zvýšení investiční činnosti je pokles úrokové míry. Při současných, téměř nulových úrokových mírách se však investiční činnost nijak výrazně nerozvíjí, nezlepšuje. Manipulace s úrokovými mírami selhává a investiční a úvěrová činnost se v soukromém sektoru nerozvíjí dle očekávání. Tržní signály v tomto případě nebyly reflektovány. Nepromyšlené státní zásahy, které svými vlivy ničí tržní hospodářství, deformují svobodné trhy a paralyzují podnikatelskou činnost, nejsou nijak účinné (Zelený, 2011).

Vyspělé ekonomiky USA, západní Evropy a Japonska si zvykají na nový životní režim. V dnešní době je už známý fakt, že po krizovém období nedojde k žádnému navracení do výchozího normálního stavu. Bude se tak formulovat nový hospodářský a společenský způsob života. Ve světě vyspělých ekonomik došlo za poslední roky k propadu růstu globálního obchodu pod růst celkového GDP. Za normálních podmínek dosahuje objem obchodu dvojnásobných hodnot růstu GDP. Světová ekonomika je zaplavena neúčinnou hotovostí, která se uplatňuje ve formě spekulací, rychloinvestování, zadlužení, korupce a inflace. Umělé, nepromyšlené a opakované zásahy státu se v ekonomikách projevují jako značné oslabení a deformace svobodného trhu. Deformované trhy tudíž ztrácejí schopnost vyznačovat správné ceny, úrokové míry, reálnou poptávku a nabídku, míru nezaměstnanosti či skutečné zadlužení. Subjekty na takových trzích pak ztrácejí schopnost racionálně rozhodovat. Proto je důležité v současné době rozlišovat mezi státní regulací

a intervencí. Regulace působí na svobodný trh jako stabilizační prvek, kdežto intervence jej z velké části omezuje a deformuje (Zelený, 2013).

Jak už bylo uvedeno, ekonomická krize nejvíce postihuje nejrozvinutější ekonomiky světa (USA, západní Evropa, Japonsko). Její hlavní projevy jsou spojeny s rostoucí nezaměstnaností, nedostatečným růstem GDP a zvyšující se nedůvěrou ve státní instituce. Méně vyspělé země, jako Čína či Indie, krizi příliš nepociťují, protože v těchto zemích jsou sektory průmyslu a služeb schopné přijmout pracovní sílu a jejich vnitřní trh má sám o sobě velký růstový potenciál. Nejsilnější růst zaměstnanosti ještě čeká Afriku, i když nejspíš ne v nejbližší budoucnosti. Lze tedy uvést, že působení krize s sebou přináší stejné následky jak v Evropě, tak v Africe. Nicméně, africký kontinent má větší potenciál se s rostoucí nezaměstnaností lépe vypořádat, ačkoliv jeho ekonomická situace je díky provázanosti světových ekonomik značně závislá na podpoře dárcovských zemí a vyspělejších ekonomik.

Dlouhotrvajícím následkem světové ekonomické krize na obou kontinentech bude problém s rostoucí nezaměstnaností. Takový stav dokazují zjištěné údaje z databází světových organizací, kdy se projevuje až do současnosti rostoucí trend míry nezaměstnanosti. Proto by v současné době mělo být hlavní prioritou hospodářské politiky většiny rozvinutých zemí vytváření nových pracovních míst, čímž by se zamezilo dalšímu nárůstu nezaměstnanosti. Aby k takové situaci mohlo dojít, je nutná finanční pomoc ze strany národních vlád či nadnárodních organizací. Takové zásahy státu by však měly být přesně cílené, nejlépe pak využity na podporu malého a středního podnikání, a realizovány prostřednictvím stimulů, které by podněcovaly samotné podnikatele k tvorbě pracovních míst.

Další možnou výzvou pro zlepšení stavu ekonomiky je zpomalení inflace, které spočívá v podpoře konkurenčního prostředí v rámci globalizace. Samotná globalizace ve své podstatě znamená pád obchodních bariér. V důsledku svobodného trhu se tudíž zvyšuje konkurence, která se v posledních letech stala účinným antiinflačním nástrojem (Kohout 2010). V dnešní době rostoucí inflace je důležité podporovat rozvoj mezinárodního obchodu; odstraňování celních a dalších překážek, přístup nových technologií, internetu a přesun výroby do levnějších oblastí vede k postupnému snižování cen spotřebního zboží.

Pro zlepšení podmínek pro podnikání v jednotlivých zemích AU a EU je vhodné klást důraz na zhoršující se parametry, které jsou základem pro hodnocení podnikatelského prostředí. V podkapitole 3.3.5 je popsána struktura zmíněných parametrů, ze kterých se sestavuje výsledná hodnota indexu snadného podnikání (EDBI). Nehledě na negativní vývoj jiných ekonomických ukazatelů, je zde důležité brát v úvahu faktory, které mají přímý vliv na samotné podnikatelské prostředí. V době nejintenzivnějšího působení krize dochází k poklesu několika faktorů podnikání. V Africe se podniky potýkají s nárůstem nákladů v oblasti zahájení podnikání, registrace majetku a mezinárodního obchodu. Prodlužuje se doba realizace a množství procedur nutných k samotné realizaci. Členské země EU zaznamenaly propad u všech dostupných parametrů s výjimkou získání stavebního povolení a registrace nemovitostí. Daný propad se projevuje jako nárůst množství výkonnostních procedur, prodloužení doby pro uskutečnění a růst nákladů. Nejrozsáhlejší zhoršení je patrné u daňového zatížení, což úzce souvisí s vyšší mírou zdanění zisků podnikatelských subjektů. Snaha o zlepšení stagnujících či zhoršujících se faktorů, které určují kvalitu podnikatelského prostředí, by měla být prioritou současného hospodářského rozvoje v rámci podnikatelských aktivit.

Pokud světová ekonomika nechce v budoucnu čelit podobné hospodářské recesi, měla by přijmout důsledná protikrizová opatření.

4.1 Protikrizová opatření

V období po krizi ekonomové nepočítají pouze vzniklé ztráty, ale díky aktivitám mezinárodních organizací (např. IMF) byla zavedena důležitá protikrizová opatření (Kalínská, 2010):

- Při nekorigovaných machinacích s úrokovými sazbami se banky dostávaly do situací, které nemohly finančně ustát a často způsobovaly jejich pád. Tudiž první opatření směřovala k záchraně bank, jejich částečnému nebo úplnému znárodnění a restrukturalizaci. Dále se poskytovaly úvěry od věřitele poslední instance a úrokové sazby se snižovaly na velmi nízkou úroveň.

- Další opatření měla za úkol dostatečně povzbudit ekonomiku prostřednictvím nástrojů monetární a fiskální politiky. V případě monetární politiky se jednalo znovu o snížení úrokových sazeb v mnoha zemích či znehodnocení domácí měny. Centrální banky rovněž přistoupily k poskytování úvěrů nebankovním subjektům či financování deficitů státního rozpočtu. V oblasti fiskální politiky se poskytovala podpora různým odvětvím (export, nové technologie, infrastruktura atd.), snižovaly se daně a podporovalo se malé a střední podnikání.
- Opatření týkající se úvah o reformách a strukturálních změnách, přičemž se projevovala snaha o zachování důvěry ekonomických subjektů.

Závěr

Tématem diplomové práce byla hospodářská krize 2008 a její vlivy na Africkou, potažmo na Evropskou unii. Evropská unie měla za úkol v práci plnit funkci srovnávacího agregátu, na kterém by měly být výsledné dopady krize lépe prokazatelné. Samotná hospodářská krize je velice diskutovaným tématem současné ekonomické problematiky, proto se mi tento výběr jevil jako aktuální, zajímavý na zpracování a hlavně přínosný pro rozšíření vlastního ekonomického rozhledu. Hlavním cílem diplomové práce bylo ověření předpokladu, že dopady krize se intenzivněji projevují na africkém kontinentu, resp. na ekonomikách členských států AU než na ekonomikách států, řadících se pod členský status EU. Pro statistické vyobrazení konkrétních rozdílů bylo využito pěti ekonomických ukazatelů, které by měly poskytovat dostatečný obrázek pro účel vzájemného srovnání obou integračních celků. Základním kamenem pro ověření výzkumných předpokladů bylo porovnání údaje o tempu růstu GDP, nezaměstnanosti, inflaci, stavu mezinárodního obchodu a hodnocení podnikatelského prostředí. Výsledné závěry měly dále konkretizovat současné výzvy pro hospodářský rozvoj v případě obou unií.

Jak již bylo uvedeno, konečné dopady se utvářely na základě ekonomických ukazatelů. Naměřené hodnoty nám poskytují důkaz o tom, že hospodářská krize svým působením negativně ovlivňuje stav ekonomiky členských států obou unií. Při porovnání prvních čtyř ryze ekonomických faktorů jsou patrné negativní tendence ve vývoji jednotlivých ukazatelů. Dochází však k téměř shodnému procentnímu propadu pouze s rozdílem v časovém projevení. Jinými slovy krize způsobila, že roste nezaměstnanost a inflace, klesá tempo růstu GDP či CA platební bilance s tím rozdílem, že maximální, resp. minimální naměřené hodnoty jsou zaznamenány u každé unie v odlišných letech. V Evropské unii jsou zaregistrovány dopady krize na tempo růstu GDP a CA platební bilance bezprostředně v roce 2008. Africká unie je v tomto ohledu o jeden rok pozadu, přičemž krizovým rokem je zde brán rok 2009. Průběh inflace je v obou případech podobný, velký nárůst spotřebitelských cen přichází už v roce 2008. Vývoj nezaměstnanosti skýtá nepatrné odlišnosti, důležitým faktem však zůstává, že na obou kontinentech se až do současnosti projevuje rostoucí trend.

Z dostupných informací můžu konstatovat, že v mé diplomové práci nedošlo k potvrzení výzkumných předpokladů. Stanovený cíl byl v práci dosažen, ale zjištěné závěry zdaleka neodpovídají předpokládaným hodnotám. Africká unie je zasažena dopady hospodářské krize obdobně jako EU, avšak dopady krize v procentuálním vyjádření dosahují téměř identických změn. Odlišnost se týká pouze období, kdy se změny jednotlivých ekonomických ukazatelů projevují. V porovnání s členskými zeměmi EU nejsou africké státy dle mého názoru krizí výrazněji ovlivněny.

Poslední faktor hodnocení podnikatelského prostředí přináší možnost jiného pohledu na krizové období. Nejprve jsem se zaměřil na výpočet průměrných hodnot indexu EDBI, které měly poskytnout obrázek o úrovni podnikatelského prostředí u obou integračních celků. Dle očekávání jsou podmínky pro podnikání daleko příznivější v Evropě než na území „černého kontinentu“. V obou případech se však ukázalo, že mezi roky 2009 a 2010 dochází k výraznému poklesu průměrných hodnot indexu EDBI. Proto bylo důležité zjistit, u kterých konkrétních parametrů *Doing Business* se původní úroveň změnila. Podnikání na africkém kontinentu se nejvíce potýká s překážkami v oblasti zahájení podnikání, registrace komerčního majetku a mezinárodního obchodování. V Evropě bylo (při poklesu úrovně většiny parametrů) zaregistrováno největší zhoršení u daňového zatížení podnikatelských subjektů. Ze zjištěných závěrů ohledně podnikatelského prostředí jsou pak formulovány možné výzvy v rámci hospodářského rozvoje. Bylo by tudíž vhodné, kdyby se vlády jednotlivých zemí zaměřily na podporu podnikání. Ta by zajistila zlepšení problematických parametrů podnikání a mohla by představovat spouštěcí mechanismus pro opětovné nastartování ekonomiky.

Díky vypracování této diplomové práce jsem měl možnost nahlédnout do problematiky týkající se současné hospodářské krize. Seznámení s jejími příčinami a následky, které ovlivňují charakter ekonomik zemí po celém světě, mi poskytlo důkaz o provázanosti ekonomických systémů všech kontinentů.

Seznam použité literatury

- ADAMCOVÁ, L. a I. GOMBALA, 2001. *Regionální ekonomická integrace v Asii, Africe a Latinské Americe*. 1. vyd. Praha: VŠE, 2001. ISBN 80-245-0152-X.
- ARIEFF A., 2010. *The Global Economic Crisis: Impact on Sub-Saharan Africa and Global Policy Responses* [online]. DIANE Publishing, 2010. ISBN 978-14-3793-278-2.
- AU 2013. *AU in a Nutshell* [online]. Addis Ababa, Ethiopia: African Union [vid. 2013-02-05]. Dostupné z WWW: <http://www.au.int/en/about/nutshell>.
- AU 2013b. *AU Symbols and Anthem* [online]. Addis Ababa, Ethiopia: African Union [vid. 2013-04-15]. Dostupné z WWW: <http://au.int/en/about/symbols>.
- ČTK 2012. Dopady krize v Evropě: Mladí Španělé odcházejí za prací do Latinské Ameriky. *Patria.cz* [online]. Praha, Česká republika: Česká tisková kancelář, 2012-01-16 [vid. 2013-04-30]. Dostupné z WWW: <http://www.patria.cz/zpravodajstvi/1989693/dopady-krize-v-evrope-mladi-spancele-odchazeji-za-praci-do-latinske-ameriky.html>.
- Fed 2013. *Economic Research & Data* [online]. Washington, USA: Board of Governors of the Federal Reserve System [vid. 2013-03-15]. Dostupné z WWW: <http://www.federalreserve.gov/monetarypolicy/openmarket.htm#2012>.
- FIALA, P., 2011. *Příčiny hypoteční krize v USA* [Diplomová práce] [online]. Praha, Vysoká škola ekonomická v Praze, 2011 [vid. 2013-03-15]. Dostupné z WWW: http://www.vse.cz/vskp/23288_priciny_hypotecni_krize_v%C2%A0usa.
- FIALA, P., M. PITROVÁ, 2010. *Evropská unie*. 2. Doplněné a aktualizované vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2010. ISBN 978-80-7325-223-6.
- FIALOVÁ H., 2011. *Ekonomický výkladový slovník*. 9. aktualizované vyd. Praha: A plus, 2011. ISBN 978-80-903804-5-5.
- EU 2013. *Jak funguje Evropská unie* [online] Brussels, Belgium : European Union [vid. 2013-02-11]. Dostupné z WWW: http://europa.eu/about-eu/index_cs.htm.

- EU 2013b. *The European flag* [online]. Brussels, Belgium: European Union [vid. 2013-04-15]. Dostupné z WWW: http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/flag/index_en.htm.
- Eurostat 2013. *News release, euro indicators* [online]. Luxembourg: Eurostat, the statistical office of the European Union, 2013-04-02 [vid. 2013-04-14]. Dostupné z WWW: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-02042013-AP/EN/3-02042013-AP-EN.PDF.
- Evropský parlament 2013. *Evropská unie* [online]. Strasbourg, France: European parliament [vid. 2013-02-13]. Dostupné z WWW: http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/european-parliament/index_cs.htm.
- IMF 2013. *World Economic Outlook: April 2013* [online]. Washington, USA: International Monetary Fund. ISBN 978-1-61635-555-5. [vid 2013-04-17]. Dostupné z WWW: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/01/pdf/tables.pdf>.
- IMF 2009. *Impact of the global financial crisis on Sub-Saharan Africa 2009* [online]. Washington, USA: International Monetary Fund: African Department [vid. 2013-03-06]. Dostupné z WWW: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/books/2009/afrglobfin/saglobalfin.pdf>.
- JANÍČEK, L., V. STEHLÍK, K. RAIS, aj, 2003. *Evropská unie: instituce, ekonomická, bezpečnostní a sociální politika*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2003. 7 s. ISBN 80-7226-819-8.
- KALÍNSKÁ, E., aj, 2010. *Mezinárodní obchod 21. století*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3396-8.
- KOHOUT, P., 2010. *Finance po krizi*. 2. rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3583-2.
- KOZÁK, K., T. WEISS, H. SCHULZOVÁ, aj, 2012. *Dopady krize v euroatlantickém prostoru*. 1. vyd. Praha: Dokořán s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7363-444-5.
- KRAFT, J., P. BEDNÁŘOVÁ, A. KOCOUREK, 2012. *Globalizace na prahu 21. století*. 1 vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, prosinec 2012. ISBN 978-80-7372-930-1.

- LAMBL, A., 2012. *Inflace*. 2.vyd. Praha: Professional Publishing, ©2012. ISBN 978-80-7431-093-5.
- LUNGOVÁ, M., 2011. Hospodářská krize 2008-2009: Analýza příčin. In: *Ekonomika a Management* [online]. 2011 [vid. 2013-03-12]. Dostupné z WWW: http://www.ekonomie-management.cz/download/1346064236_1b84/2011_02_lungova.pdf.
- MIHALCO, Z., 2008. Afrika se obává menší pomoci světa kvůli finanční krizi. *Aktuálně.cz: Afrika* [online]. 2008-10-17 [vid. 2013-03-06]. Dostupné z WWW: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/afrika/clanek.phtml?id=619609>.
- PEJCHAL, L., 2009. *Finanční krize v USA a její vliv* [Bakalářská práce] [online]. Brno, Masarykova univerzita, 2009 [vid. 2013-04-01]. Dostupné z WWW: http://is.muni.cz/th/211045/prif_b/BP.txt.
- PÍRKO, Š., 2009. Nesmyslnost záchran aneb kdy krize skončí?. *Blog.aktuálně.cz* [online]. 2009-09-16 [vid. 2013-03-05]. Dostupné z WWW: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/stepan-pirko.php?itemid=7562>.
- WB 2013. *World Development Indicators 2013* [online]. Washington, USA: World Bank Group [vid. 2013-04-01]. Dostupné z WWW: <http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators>.
- WB 2013b. *Doing Business* [online]. Washington, USA: World Bank Group. [vid. 2013-04-17]. Dostupné z WWW: <http://www.doingbusiness.org/>.
- ZELENÝ, M., 2011. Císař je nahý: Ekonomika a ekonomie světové i naší krize. *Blog.aktuálně.cz* [online]. 2011-01-04 [vid. 2013-04-30]. Dostupné z WWW: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/milan-zeleny.php?itemid=11788>.
- ZELENÝ, M., 2013. Život ve tvaru „L“ – musíme si zvykat. *Blog. aktuálně.cz* [online]. 2013-04-28 [vid. 2013-04-30]. Dostupné z WWW: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/milan-zeleny.php?itemid=19823>.

Seznam příloh

Příloha A	Znak Africké unie.....	70
Příloha B	Vlajka Africké unie	71
Příloha C	Vlajka Evropské unie	72

Příloha A Znak Africké unie

Příloha B Vlajka Africké unie

Příloha C Vlajka Evropské unie

